Tweede Kamer, Jonge kind

VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBAT
Concept

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid hebben op 11 november 2026 overleg gevoerd met de heer Aartsen, minister van Werk en Participatie, en mevrouw Tielen, staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie, over:

- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 30 oktober 2026 inzake samen voor de ontwikkeling van het jonge kind (31322, nr. 604).**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
Hamstra

De voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Van der Lee

De griffier van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
Verhoev

Voorzitter: Rooderkerk
Griffier: Easton

Aanwezig zijn zeven leden der Kamer, te weten: Armut, Boomsma, Flach, Kisteman, Moorman, Raijer en Rooderkerk,

en de heer Aartsen, minister van Werk en Participatie, en mevrouw Tielen, staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie.

Aanvang 13.01 uur.

De **voorzitter**:
Goedemiddag allemaal. Hierbij open ik het commissiedebat Jonge kind. Ik heet de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw Tielen, de minister van Werk en Participatie, de heer Aartsen, en hun ondersteuning van harte welkom. Ook verwelkom ik graag de Kamerleden. Dat zijn de volgende mensen. De heer Flach, namens de SGP, is geen lid van deze commissie, dus bij dezen vraag ik uw toestemming om hem mee te laten doen. Ik zie geen bezwaar. Dan gaan we door. Mevrouw Armut namens het CDA, mevrouw Raijer namens de PVV, de heer Boomsma namens JA21, de heer Kisteman namens VVD, mevrouw Moorman namens PRO en ikzelf, Rooderkerk, namens D66, zijn aanwezig. Ik heet jullie van harte welkom. Ook welkom aan iedereen die aanwezig is bij het debat of die online meekijkt.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Het debat duurt van 13.00 uur tot 17.00 uur. Ik probeer het zo voor te zitten dat we wat eerder klaar zijn; ik hoop op uw medewerking daarbij. Dat gaat vast lukken. Er geldt een spreektijd van vier minuten per fractie in de eerste termijn. Interrupties korter dan 30 seconden worden niet meegeteld, zeg ik nog even voor de Kamerleden. Interrupties langer dan 30 seconden worden dubbel geteld. Dat betekent dat u twee lange interrupties kunt doen en oneindig veel korte interrupties. Daarbij geldt wel dat als u door uw lange interrupties heen bent, u geen korte interrupties meer mag doen. Ik ga ook handhaven als de interrupties lang worden; het mag dan echt niet meer dan een minuut. Anders ga ik ook onderbreken, want het worden soms hele bijdragen. Dan starten we met de inbreng van het lid Flach namens de SGP. Gaat uw gang.

De heer **Flach** (SGP):
Voorzitter. Dank voor de coulance van de collega's. Om u niet al te zeer te belasten, zal ik na mijn bijdrage ook even weggaan. Maar ik kom later wel weer terug. Ik waarschuw maar.

Voorzitter. Het maakbare kind was de titel van de Comeniuslezing die in 2006 werd gehouden. Dat was het jaar waarin Twitter werd gelanceerd, kort na YouTube en Facebook. Het is intrigerend dat zowel de mythe van maakbaarheid als de bedreigingen voor het jonge kind sindsdien alleen maar gegroeid lijken te zijn. Het vraagt inzicht, bescheidenheid en vastberadenheid van opvoeders en de overheid om de groei van kinderen zo veel mogelijk te bevorderen. De SGP wil er zijn voor ieder jong kind. Of ouders nu allebei werken, of zorg en werk anders verdelen, ieder gezin verdient steun en ieder kind verdient gelijke kansen. Daarom zegt de SGP: bundel de drie bestaande kindregelingen. Bundel de kinderbijslag, het kindgebonden budget en de kinderopvangtoeslag tot één regeling die zorgt voor meer duidelijkheid, echte keuzevrijheid en voor het voorkomen van terugvorderaffaires. Keuzevrijheid voor ouders en gelijke kansen voor kinderen, daar kan dit kabinet toch moeilijk tegen zijn? Ik vraag daarom: liggen de verschillende elementen van de motie-Schalk hier ook op tafel als bouwsteen voor de nieuwe kindregeling?

De geplande bezuinigingen op gezinnen, waarbij het kind letterlijk de rekening zou moeten betalen, is dankzij de inzet van onder andere de SPG geschrapt. Er gaat nu juist geïnvesteerd worden in gezinnen. Dat is hard nodig. Zo komt er een startbonus voor ouders bij de geboorte van een kind, een extra investering in gezinnen met middeninkomens en een onlinegezinsportaal, zodat in één oogopslag helder is waar ouders recht op hebben. Kan de minister bevestigen dat de invoering in 2028 nog steeds het doel is en dat de voorbereidingen inmiddels in volle gang zijn?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Het is heel interessant dat de heer Flach Comenius aanhaalt. Die was inderdaad zeer voor gelijke kansen. Ik heb me daar ook in mogen verdiepen toen ik de Comeniuslezing ging houden. Maar bij het bundelen van de kindregelingen bestaat wel het risico dat minimagezinnen erop achteruitgaan omdat het inkomensafhankelijke deel kleiner wordt. Is de SGP het met PRO eens dat dat niet zou moeten gebeuren, dus dat lage inkomens er in ieder geval niet op achteruit mogen gaan bij die bundeling?

De heer **Flach** (SGP):
Dat is inderdaad een wat opvallend en een beetje vergeten onderdeel van de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

aanpassingen. Ik denk dat we daar goed naar moeten kijken. We hebben daar nog niet echt een afgeronde mening over, omdat wij met de kinderopvangtoeslag eigenlijk iets anders willen. We zeggen: voeg dat gewoon toe aan die ene kindregeling. Maar ik snap heel goed wat mevrouw Moorman zegt.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman voor een tweede interruptie.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Vereenvoudiging willen we natuurlijk allemaal, maar als het gaat om gelijke kansen zou het natuurlijk nooit zo mogen zijn dat gezinnen die al weinig hebben dan nog minder krijgen. Ik vind het dus goed dat de heer Flach zegt dat ze ernaar gaan kijken, maar ik hoop toch op iets meer duidelijkheid over welke richting de SGP op wil.

De heer **Flach** (SGP):
Ik denk dat mevrouw Moorman doelt op de onverwachte negatieve effecten die dit heeft voor de laagste inkomens. Ik kom in dit debat niet verder dan te zeggen dat ik me goed kan voorstellen dat we daar welwillend naar kijken.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

De heer **Flach** (SGP):
Ik zeg het nog een keer: als de overheid ieder kind wil bereiken, zal de behoefte van het kind leidend moeten zijn, en niet de vraag of beide ouders betaald werken. Zowel richting ouders als kinderen is het niet eerlijk dat ouders nu alleen financiële ondersteuning krijgen bij betaald werk. Het is mooi dat er nu een handreiking ligt over de uitzonderingen hierop in situaties met sociale en medische problemen, maar die beperkt zich tot bijzondere knelpunten. Wil de staatssecretaris verkennen of de gewichtenregeling voor onderwijsachterstanden een aanvullende rol kan spelen?

Voorzitter. In plaats van meer kinderen bereiken, bijvoorbeeld bij de eenverdieners, wil het kabinet een aanmeldplicht invoeren. Welk probleem gaat dat oplossen? Momenteel gaat al 98% van de 4-jarigen naar school. Zijn we dan niet heel veel rompslomp aan het optuigen voor een zeer beperkte groep? Is dit de beste weg naar een slagvaardige overheid?

Een stabiele thuisbasis gun je ieder kind. Door een scheiding van ouders kan die basis behoorlijk schudden en scheuren, zeker als het gaat om jonge kinderen. Volgens het Nederlands Jeugdinstituut ervaren kinderen met gescheiden ouders gemiddeld meer problemen. Dat kunnen emotionele problemen of gedragsproblemen zijn, maar ook schoolproblemen, zoals lagere cijfers en vaker zittenblijven. Is het kabinet bereid om met gemeenten en maatschappelijke organisaties te kijken hoe de waarde van preventieve ondersteuning van gezinnen en relaties actief onder de aandacht kan worden gebracht? Welke rol kan bijvoorbeeld Team Ouders spelen om ouders hierin te versterken?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik heb een korte interruptie. Ik kan de vraag over de aanmeldregeling heel goed volgen. De vraag is inderdaad welk probleem dit oplost. Begrijp ik dat de SGP tegen deze aanmeldplicht op 4-jarige leeftijd is?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **Flach** (SGP):
Wij staan daar kritisch tegenover. Ik zou graag van de staatssecretaris willen horen welk probleem je hiermee gaat oplossen. Wat tuig je op en wat denk je daarmee te bereiken? Wij staan daar inderdaad kritisch tegenover.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

De heer **Flach** (SGP):
Voorzitter. Het jonge kind is één, maar er zijn twee soorten opleidingen voor opvang en onderwijs. Hoe werkt het kabinet aan meer overlappende opleidingsprogramma's en bevoegdheden? Met de resultaten voor rekenen en taal bij kinderen van 5 jaar moeten we erg voorzichtig zijn. Veel kinderen maken namelijk een grote sprong rond de 6 jaar. Opvallend is dat volgens ontwikkelingspsycholoog Vervaet de scores in het onderwijs juist zijn gaan dalen na de samenvoeging van de kleuterschool en de basisschool. Zouden dalende scores ook nu nog een indicator kunnen zijn voor een te schoolse aanpak van het jonge kind?

Tot zover, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank voor uw bijdrage. Dan gaan we door naar mevrouw Armut namens het CDA.

Mevrouw **Armut** (CDA):
Dank, voorzitter. We spreken vandaag over jonge kinderen. Gelukkig gaat het met de meeste jonge kinderen goed. Ze groeien op in een fijn gezin en ontwikkelen zich uiteindelijk tot zelfstandige volwassenen. Een fijn en veilig nest is de beste garantie op een goede start en de verdere ontwikkeling van de volgende generatie. Het is ook goed om een brief te ontvangen waarin vanuit het perspectief van het jonge kind door verschillende ministers, staatssecretarissen en departementen wordt geschetst welk beleid er tot stand is gekomen en nog tot stand moet komen.

Voorzitter. De druk op gezinnen, op de kinderopvang, op jeugdgezondheidszorg en ook op het onderwijs wordt steeds hoger en neemt ook toe. Ik noemde net dat het met heel veel kinderen goed gaat, maar we zien natuurlijk ook dat er jonge kinderen zijn die iets extra's nodig hebben om veilig te starten en zich verder te ontwikkelen. Tijdens de begrotingsbehandeling van OCW heb ik gepleit voor een goede aansluiting tussen Kansrijke Start en vve. Mijn motie op dat punt is aangenomen. Ik wil graag weten hoe de staatssecretaris van plan is om die uit te voeren. Wij zijn specifiek benieuwd hoe kinderen waarvan blijkt dat ze baat zouden hebben bij vve, warm kunnen worden overgedragen. De gemeente Den Haag regelde bijvoorbeeld alle papieren en verdere aanmelding aan de achterkant. Zo worden ouders ontlast. Dit maakt de gang naar vve ook makkelijker. Wat het CDA betreft is Den Haag echt een koplopergemeente. Het is een voorbeeld van hoe we dit in heel Nederland zouden kunnen inregelen. Ziet de staatssecretaris dit ook? Wil ze dit verder oppakken en uitdragen?

Voorzitter. Dan het ontschotten van middelen om makkelijker en sneller samen te werken. We lezen in de brief dat er verkend wordt hoe de samenwerking tussen kinderopvang, onderwijs en zorg vergemakkelijkt kan worden. Er lopen verkenningen om

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

regelgeving te vereenvoudigen. Dat is natuurlijk mooi, maar iets meer actiegerichtheid is ook wenselijk, zeker omdat de sectoren kampen met arbeidsmarkttekorten en de administratievelastendruk moet dalen. Uit de praktijk blijkt dat dit veel van de gemeente en de wethouder afhangt. Het lijkt mij een goed idee om gemeenten die hier meer ervaring mee hebben opgedaan te spreken en te kijken wat er in de praktijk gebeurd is waardoor het tot betere samenwerking leidt en om voorbeeldgemeenten aan te nemen. Wat vindt de staatssecretaris hiervan? Ziet zij mogelijkheden om deze praktijkvoorbeelden samen te brengen? Dat kan namelijk helpen om snelheid in het proces te krijgen.

Voorzitter. Er komt een pilot over peuter-kleutergroepen. Deze pilot is niet specifiek bedoeld voor kinderen bij wie de overgang naar het onderwijs niet vanzelf verloopt, maar ook voor kinderen die baat hebben bij een meer geleidelijke overgang tussen kinderopvang en onderwijs. Het kan ook gaan om praktische redenen, bijvoorbeeld in krimpregio's. Dit kan ook naast de vve bestaan. Kan de staatssecretaris uiteenzetten hoe deelnemende organisaties het doel bepalen? Het CDA is positief over het in stand houden van peuter-kleutergroepen in krimpregio's via dit experiment, maar dat is dan wel echt een ander doel dan het inzetten van deze pilot voor kinderen die ondersteuning nodig hebben om een goede start in het basisonderwijs te hebben. Ik ben ook benieuwd hoeveel krimpregio's interesse hebben in deze pilot.

Voorzitter. Ten slotte heb ik samen met mijn collega vragen gesteld over de signalen dat het aantal kleuters in het speciaal basisonderwijs toeneemt en het aantal kleuters dat wordt aangemeld voor het gespecialiseerd onderwijs ook stijgt. In een uitzending van Argos werden voorbeelden hiervan aangetoond. Er loopt nu een onderzoek naar de toename van het aantal kleuters in het gespecialiseerd onderwijs. Goed onderwijs voor ieder kind vraagt ook om een naleving van de zorgplicht. De staatssecretaris gaf al aan dat ze van plan is om de zorgplicht aan te scherpen. Ik ben benieuwd of zij kan aangeven hoe ze dit van plan is te doen en of ze al een tijdpad kan schetsen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank voor uw bijdrage. U heeft nog een interruptie van mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dank aan mevrouw Armut voor haar interessante bijdrage. Ik heb een vraag over dat laatste punt. Hoorde ik het nou goed dat u zei dat het goed is dat het aantal kleuters in het gespecialiseerd onderwijs toeneemt? Of verstond ik dat gewoon verkeerd?

Mevrouw **Armut** (CDA):
Nee, ik zei dat goed onderwijs voor ieder kind vraagt om naleving van de zorgplicht.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Is mevrouw Armut het dan met mij eens dat het zorgelijk is dat het aantal jonge kinderen in het speciaal onderwijs stijgt en dat dat ook laat zien dat inclusief onderwijs voor jonge kinderen beperkter aan het worden is?

Mevrouw **Armut** (CDA):
De reden dat ik vragen heb gesteld, is inderdaad dat ik daar zorgen over heb. Daarom is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

het denk ik ook goed dat wordt uitgezocht wat daar precies de reden voor is. De staatssecretaris heeft aangegeven dat ze daar nog niet meteen een beeld van heeft en dat ze dat wil onderzoeken. Volgens mij volgt daarover in december een brief. Ik ben daar heel benieuwd naar. Hopelijk ziet de staatssecretaris dan ook mogelijkheden om dat te voorkomen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, tot slot.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja, tot slot, heel kort. In bepaalde gemeentes zijn er startklassen, waardoor kinderen die nog niet schoolrijp zijn op een betere manier binnen kunnen komen. Het is een goede manier om inclusief onderwijs te organiseren. Is dat iets wat het CDA ook zou steunen?

Mevrouw **Armut** (CDA):
Het gaat misschien iets te ver om meteen te zeggen dat wij dat zullen steunen, omdat mevrouw Moorman dit nu net noemt. Ik denk dan ook meteen aan alle mogelijkheden die er al zijn om te zorgen dat kinderen een zo goed mogelijke overgang naar het basisonderwijs hebben. Maar als ik iets nieuws hoor, ben ik ook de eerste die zal zeggen dat ik daarnaar wil kijken en dat we daarover door kunnen praten.

De **voorzitter**:
Dank. Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Raijer namens de PVV.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Dank u wel, voorzitter. Een jong kind moet wat de PVV betreft alle ruimte krijgen om kind te zijn. Laat jonge kinderen zich in eigen tempo ontwikkelen, spelen, ontdekken en opgroeien in een veilige omgeving. Ouders blijven daarvoor de eerstverantwoordelijken, niet de overheid. De staatssecretaris schetst in haar brief een breed verhaal: meer samenwerking, betere overdracht, inclusievere opvang en een aanmeldplicht zodat kinderen tijdig in beeld zijn. Het lijkt wel alsof de staatssecretaris opvoeding steeds verder naar instellingen en instanties wil verschuiven. Wie moet die extra taken gaan uitvoeren? Er staan nu al kinderen die hulp nodig hebben op wachtlijsten, en die wachtlijsten zullen alleen maar oplopen. Het consultatiebureau bereikt vrijwel alle jonge kinderen. Welk probleem lost die nieuwe aanmeldplicht dan op? Hebben de ouders nog de keuze om hun kind voor de basisschool thuis te laten opgroeien? En wie wordt hier beter van: het kind of de keten eromheen?

Laat het helder zijn dat kinderen die een ontwikkelingsachterstand hebben, tijdig geholpen moeten worden. Wie bepaalt wanneer een kind een taalprobleem heeft, en wat wordt daar bij jonge kinderen onder verstaan? Het ene kind ontwikkelt zich namelijk sneller dan het andere. Kan de staatssecretaris aangeven hoe vastgesteld gaat worden dat een peuter een taalachterstand heeft? Hoe voorkomt de staatssecretaris dat we gewone verschillen sneller van een etiket gaan voorzien?

Volgens het IELS-rapport scoren kinderen die thuis een andere taal spreken dan het Nederlands lager op beginnende geletterdheid. Daarom vindt de PVV dat ouders thuis ook de Nederlandse taal moeten beheersen, anders is het dweilen met de kraan open.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik heb een interruptie voor u namens D66, dus ik vraag mevrouw Armut om het voorzitterschap even over te nemen.

Voorzitter: Armut

De **voorzitter**:
Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Rooderkerk van D66.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik hoor mevrouw Raijer zeggen dat kinderen vooral kind moeten zijn en moeten kunnen spelen. Is zij er ook mee bekend dat het heel erg belangrijk is dat kinderen al van jongs af aan goed aan de slag gaan met taalontwikkeling? Op de kinderopvang blijkt bijvoorbeeld dat dat een grote bijdrage levert aan het voorkomen van achterstanden wanneer de schooltijd begint. Vindt mevrouw Raijer dat ook van belang?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Dank u wel voor deze vraag. Ik ben van mening dat het beter is dat met name jonge kinderen thuisblijven. Ik ben wel van mening dat je al heel vroeg kunt beginnen met voorlezen bij jonge kinderen, maar ik deel helaas niet de mening dat ze daarvoor al zo vroeg naar school moeten gaan. Er zijn ook tegenstrijdigheden over dat het goed zou zijn, want de een zegt dat het wel goed is en de ander zegt van niet.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Er is gewoon onderzoek naar gedaan. Daaruit blijkt dat de kinderopvang een positieve bijdrage levert aan de taalontwikkeling, maar ook aan het samen leren spelen van kinderen. Ouders hebben daar natuurlijk een keuze in, maar we hebben bijvoorbeeld ook de voorschool, die kinderen die niet zo taalrijk opgroeien kan helpen. Dan is het toch van belang dat kinderen daar toegang toe hebben?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
U heeft het over de vve. Voor kinderen die echt een ontwikkelingsachterstand hebben, om het zo maar te zeggen, zou de vve natuurlijk goed kunnen zijn. Maar ik vind het te ver gaan om dat alleen te doen voor kinderen met een taalachterstand. Gemeentes hanteren namelijk een aantal criteria waardoor niet alle kinderen in aanmerking komen. Er wordt dus een voorkeursbeleid gehanteerd voor bepaalde groepen en daar ben ik op tegen.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Tot slot. Als ik op basisscholen kom, hoor ik bijvoorbeeld een schoolleider zeggen dat als kinderen daar met een achterstand komen, ze de hele schooltijd bezig zijn om die in te halen. Dat is waarom we dit debat met elkaar hebben. We moeten dit soort problemen al veel eerder kunnen signaleren en kinderen en ouders daarbij ondersteunen. Ik hoop dat mevrouw Raijer niet zegt: laat kinderen lekker spelen. Laten we ook met elkaar, niet alleen als overheid, maar ook met iedereen samen, de verantwoordelijkheid hebben om deze kinderen en hun ouders eerder te kunnen helpen en ondersteunen.

De **voorzitter**:
Dan geef ik mevrouw Raijer weer het woord en draag ik het voorzitterschap weer over aan mevrouw Rooderkerk.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Voorzitter: Rooderkerk

De **voorzitter**:
Dank. Dan zou ik graag mevrouw Moorman het woord willen geven voor een interruptie. O, volgens mij heeft mevrouw Raijer nog geen reactie kunnen geven op mijn punt, dus dat mag ze eerst doen. Dan ga ik daarna naar mevrouw Moorman. Ik denk dat dat een verstandige volgorde is.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Dat wordt heel makkelijk naar de overheid geschoven, maar ik vind dat ouders in dezen ook een verantwoordelijkheid hebben. Als je een migratieachtergrond hebt en naar Nederland komt, dan leer je de Nederlandse taal spreken. Dan spreek je met je kind thuis zo veel mogelijk de Nederlandse taal. Je kunt je eigen moedertaal altijd nog als tweede taal hanteren, maar het Nederlands moet vooropstaan. Daarmee voorkom je al een hele hoop.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Vindt mevrouw Raijer het zelf nou niet gek dat er een enorme tegenstrijdigheid zit in wat zij zegt? Aan de ene kant zegt zij dat er een taalachterstand is en dat we dat probleem moeten oplossen, maar aan de andere kant zegt ze dat ze het niet wil oplossen. Hoe kijkt mevrouw Raijer daarnaar?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik heb niet gezegd dat ik het niet wil oplossen. Ik heb alleen gezegd dat ik het niet eens ben met de criteria die gemeenten gebruiken om kinderen sneller te helpen. Daarbij is er een hele groep kinderen die wel een taalachterstand hebben en misschien wel voorschoolse educatie nodig hebben, die amper nog aan de beurt komen. Daar moet heel anders naar gekeken worden. Dan is mijn volgende vraag aan de staatssecretaris: wanneer is iets een taalachterstand? Kijken we dan alleen naar migratie? Kijken we dan bijvoorbeeld naar ouders die laagopgeleid zijn? Waar kijken we dan precies naar? Of hebben we het nou echt over kinderen die helemaal niet kunnen spreken, schrijven of lezen?

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman voor haar tweede interruptie.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Mevrouw Raijer erkent dus dat een taalachterstand niet alleen voorkomt in migratiegezinnen, maar in allerlei gezinnen. Maar de PVV wil dus ook dat gezinnen zonder migratieachtergrond waar er sprake is van een taalachterstand voorrang krijgen op gezinnen met een migratieachtergrond, of begrijp ik dat verkeerd? Het lijkt alsof mevrouw Raijer zichzelf een beetje tegenspreekt. Ze vindt namelijk de taalachterstand een probleem, maar wil de mensen met een taalachterstand niet helpen.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik heb het niet gehad over voorrang verlenen. Dat heb ik helemaal niet gezegd. Ik heb alleen gezegd dat bij de criteria die de gemeenten nu hanteren gezinnen met een migratieachtergrond vaak voorrang krijgen. Daar moeten we vanaf. We moeten namelijk veel kritischer gaan kijken. Daarbij moet je als je naar Nederland komt gewoon de Nederlandse taal spreken. Dan leer je Nederlands en praat je met je kinderen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Nederlands. Maar als jij thuis structureel je eigen moedertaal blijft spreken, zal je kind nooit goed Nederlands leren. Dan komt het kind al binnen met een 1-0 achterstand.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, tot slot.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Tot slot. Hoe moeten de kinderen dan de taal leren als ze de taal niet aangereikt krijgen volgens mevrouw Raijer? Moet dat uit de lucht komen vallen? Waar moet dat dan vandaan komen?

De **voorzitter**:
Mevrouw Raijer, moet dat uit de lucht komen vallen?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Misschien moet ik het anders zeggen. Stel dat ik emigreer naar Amerika. Dan wordt van mij verwacht dat ik vooraf de Engelse taal beheers. Dat geef je ook aan je kinderen mee. Hier is dat omgedraaid. Hier komen mensen binnen die de basiswoorden van het Nederlands niet herkennen. Die worden alleen maar geholpen door de overheid. We kunnen ouders ook verplichten om eerst de taal te beheersen en dan kunnen we daarna kijken hoe we verder moeten gaan. Maar om deze kinderen direct te bestempelen als zijnde het hebben van een taalachterstand, vind ik te ver gaan.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Laat het helder zijn dat kinderen die een ontwikkelingsachterstand hebben tijdig geholpen moeten worden. O, volgens mij heb ik dit al gehad, hè? Ja.

De staatssecretaris wil meer doelgroeppeuters laten deelnemen aan de voorschoolse educatie. Ik had het net ook al over de criteria die gemeenten gebruiken voor de vve-indicatie. Voorbeelden van die criteria zijn: de thuistaal is niet Nederlands, ouders beheersen de Nederlandse taal onvoldoende, ouders zijn laagopgeleid, land van herkomst, migratieachtergrond en kinderen met een ontwikkelingsachterstand. In de praktijk betekent dit dus dat kinderen uit niet-Nederlandse gezinnen sneller in de doelgroep terechtkomen. Kan de staatssecretaris uitleggen of dit de bedoeling is van een vve-indicatie?

Ik heb nog een zorg, namelijk hoogbegaafde peuters. Zij hebben veel meer behoefte aan uitdaging, maar ze komen totaal niet aan bod. Ik vind dat deze groep ook recht heeft op een vve-indicatie.

Het kabinet wil experimenteren met maximaal 200 gezamenlijke peuter-kleutergroepen. Peuters hebben verzorging nodig en kleuters voldoende uitdaging. Hoe wordt gewaarborgd dat beiden die krijgen? Worden de gevolgen voor peuters en kleuters afzonderlijk onderzocht? Kan de staatssecretaris aangeven wanneer en hoe wordt ingegrepen als de groep niet goed werkt? Kan de staatssecretaris uitleggen wat dit experiment moet gaan opleveren? De PVV heeft een duidelijk standpunt ingenomen over inclusief onderwijs. Niet elk kind is geholpen met dezelfde omgeving. Iedereen bij

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

elkaar zetten is een utopie. Er zijn nou eenmaal kinderen die een kleine groep, rust en specialistische begeleiding nodig hebben. Kan de staatssecretaris garanderen, al zou dat eigenlijk al niet nodig moeten zijn, dat die voorzieningen ook voor het jongste kind behouden blijven?

Tot slot, voorzitter. Kinderen moeten zich steeds meer en sneller volgens de juiste norm ontwikkelen, maar elk kind is uniek en ontwikkelt zich in zijn eigen tempo. Daar is geen overheidsbemoeienis voor nodig.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank voor uw bijdrage. Dan geef ik graag het woord aan de heer Boomsma namens JA21.

De heer **Boomsma** (JA21):
Dank u wel, mevrouw de voorzitter. De jongste jaren zijn zo bepalend en iedereen wil kinderen natuurlijk het allerbeste geven. Ik snap het dus als het kabinet zegt: we willen investeren in die jongste jaren, want dat heeft het meeste effect. Ik vind het woord "investeren" in dit kader dan eigenlijk wel wat merkwaardig. Het verraadt meteen een soort etatistische, technocratische benadering, alsof we moeten investeren in baby's en peuters alsof het start-ups zijn.

(Hilariteit)

De heer **Boomsma** (JA21):
Kijk, in start-ups kun je investeren, maar over peuters zou ik zeggen: die moet je vooral gewoon opvoeden. Ik hoorde de SGP net wel iets zeggen over investeren in gezinnen, dus misschien is het een gepasseerd station.

Ik zie in die hele aanpak toch wel een verschuiving in de rol van de overheid, die op een bepaalde manier steeds groter wordt. Kinderen stonden altijd onder het gezag van hun ouders, behalve in het oude Sparta, en dat staan ze natuurlijk nog steeds. Maar er wordt dus kinderopvang georganiseerd die door de overheid wordt ondersteund, zodat ouders kunnen werken. Dat is tot op zekere hoogte natuurlijk prima. Vervolgens heb je de voorschool voor dreigende achterstanden. Dat is ook prima. Maar wat is nou de volgende stap? Hoe ziet het kabinet dat? Is het idee nou dat we nóg verder moeten en dat het eigenlijk wenselijk is dat alle kinderen zo snel mogelijk naar de kinderopvang gaan? Is het idee dat de kinderopvang dus niet alleen een soort voorziening is die ouders in staat stelt om te werken, maar dat er ook steeds meer pedagogische professionals bij betrokken moeten worden? Ik zie daar dus een verschuiving: het gaat steeds meer niet alleen om de opvoeding door ouders, want uiteindelijk moeten door de Staat betaalde professionals die opvoeding voor een deel maar gaan overnemen. Daar zet ik toch wel wat vraagtekens bij.

Wij zijn dus in ieder geval ook geen voorstander van de nieuwe Wet financiering kinderopvang. Die wet kost kapitalen en het is maar zeer de vraag of die ertoe gaat leiden dat meer mensen gaan werken, en je hebt nu al enorme personeelstekorten, krapte en werkdruk. Dat is ook meteen de eerste vraag: hoe gaat het kabinet nou bij al deze plannen, in deze brief en in die nieuwe wet, ervoor zorgen dat er echt voldoende

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gekwalificeerd personeel is? Wij zien dat op dit moment namelijk niet.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik vond dat de heer Boomsma heel leuk begon en toen was ik toch weer een beetje teleurgesteld. Hij zegt nu namelijk dat dit nieuwe kinderopvangstelsel er niet toe leidt dat mensen meer gaan werken. De Raad van State heeft in een recent advies gezegd dat er veel meer gekeken moet worden naar de ontwikkeling van het kind. Hoe kijkt de heer Boomsma daar dan naar?

De heer **Boomsma** (JA21):
Dat is precies de vraag die ik op tafel leg richting het kabinet. Ik snap dat het voor kinderen met bepaalde ontwikkelingsachterstanden, ook taalachterstanden, heel belangrijk is dat je hiernaar kijkt en erin investeert, zodat zij op die voorschool, en ook daarna, de kans krijgen om zich te ontwikkelen. Maar de vraag is: waar leg je dan de grens? Ik ben er namelijk niet van overtuigd dat het voor alle kinderen goed is om als het ware al op 2-jarige leeftijd of zelfs nog eerder naar school te gaan, dat je dus voor die tijd al een heel pedagogisch traject begint. Ik denk, misschien een beetje zoals mijn buurvrouw zei, dat jonge kinderen als het ware meer behoefte hebben aan binding dan aan bildung. Ik denk dat je daar wel de grens moet leggen. Ik ben ervoor dat je kinderen met achterstanden zo veel mogelijk probeert te bereiken, maar ik ben er niet van overtuigd dat het voor alle kinderen een goed idee is.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Volgens mij staat er nergens in de plannen dat het verplicht is. Er staat alleen in dat het in ieder geval betaalbaarder gaat worden, al hopen wij dat het gratis wordt. Die verplichting staat er dus niet in. Het blijkt wel dat het een enorme bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling, niet alleen voor de prestaties, maar ook voor het welzijn van kinderen. Hoe kijkt JA21 daar dan naar?

De heer **Boomsma** (JA21):
Ik ben er dus niet van overtuigd dat dat geldt voor alle kinderen, dus dat het voor alle kinderen beter is om zo vroeg mogelijk en zo veel mogelijk uren naar de kinderopvang te gaan en dat daar ook allemaal pedagogische trajecten aan worden verbonden. Mevrouw Moorman heeft inderdaad niet gezegd dat alles zo vroeg mogelijk en zo lang mogelijk moet. Ik denk dat het goed zou zijn en dat er voor heel veel kinderen zeker voordelen aan verbonden kunnen zijn als zij een deel van de week naar een kinderopvang gaan. Ik ben alleen ook wel enigszins bezorgd dat er een soort verschuiving plaatsvindt, waarbij de primaire verantwoordelijkheid van de ouders en de directe omgeving wordt overgedragen aan al deze instellingen, namelijk de kinderopvang en alles wat er verder aan vastzit.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik vind dit jammer. Ik ken de heer Boomsma namelijk als een scherpe denker en ook als iemand die zich blijft ontwikkelen. Hier zie je toch heel duidelijk dat al het onderzoek laat zien dat het een enorme bijdrage kan leveren. Het IELS-onderzoek laat ook zien dat er juist op sociaal-economische gronden achterstanden kunnen ontstaan en dat daar ook samenhang mee is, want je ziet in de NPLV-gebieden dat kinderen minder gebruikmaken van deze voorzieningen. Dan is er toch een hele duidelijke relatie?

De heer **Boomsma** (JA21):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik denk dat die relatie heel duidelijk is voor een bepaalde groep kinderen met bepaalde achterstanden. Ik ben er nog niet van overtuigd of die zo algemeen geldt, maar als er allerlei andere bewijzen en rapporten zijn, dan ga ik daar graag nog verder naar kijken. Die hele nieuwe Wet kinderopvang kan er ook toe leiden — dat is ook een van de risico's — dat kinderen die nu bijvoorbeeld door hun grootouders of in de buurt worden opgevangen, naar de formele kinderopvang gaan als die helemaal gratis wordt gemaakt, waar nu al tekorten zijn en waar nu al een enorm hoge werkdruk is. Dat zie ik dan niet per se als een verbetering.

De **voorzitter**:
Dan krijgt u nog een interruptie van mij, dus ik geef het voorzitterschap dan weer over aan mevrouw Armut.

Voorzitter: Armut

De **voorzitter**:
Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Rooderkerk.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik vind het interessant dat de heer Boomsma over grootouders begint, terwijl de olifant in de kamer toch is dat het nu vooral moeders zijn die niet kunnen werken omdat ze kinderen opvangen. Die kunnen we toch door bijna gratis kinderopvang ook de kans geven om zelf een inkomen te vergaren en onafhankelijk te kunnen zijn?

De heer **Boomsma** (JA21):
Er is natuurlijk kinderopvang. Dat is natuurlijk ook prima. Als die moeders in staat stelt om te werken, dan ondersteunen wij het helemaal als zij dat willen doen. Maar dat is wat anders dan dat je het helemaal gratis maakt. Dat kan wel andere gevolgen hebben; daarom had ik het over die grootouders. Het kan ook zijn dat ouders wel al parttime werken en de kinderen een deel van de tijd worden opgevangen door grootouders. Als het dan helemaal gratis is gemaakt, denk je dat je bijna een dief bent van je eigen portemonnee en stuur je ze daarnaartoe. In verschillende rapporten is natuurlijk ook onderzocht dat de verwachting, namelijk dat dit ertoe zal leiden dat veel meer moeders gaan werken, niet blijkt uit die cijfers en die prognoses. Het heeft maar zeer beperkt invloed op de arbeidsdeelname.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
De heer Boomsma komt dan met een soort voorbeeld van grootouders, wat natuurlijk veel minder vaak voorkomt. De kinderopvang is nu natuurlijk ontzettend duur in ons land. Als je dus wil dat kinderen de kans hebben om daarheen te gaan, moet je er dus voor kiezen dat een van de twee minder werkt. Meestal is dat de vrouw. Ik hoor de heer Boomsma dan zeggen: dit is bedoeld om ouders te laten werken. Wat mij betreft is het dus ook bedoeld om kinderen de kans te geven om zich te ontwikkelen. Die keuze is er nu feitelijk niet door die hoge bedragen.

De heer **Boomsma** (JA21):
Je kunt zeker kijken naar die bedragen. In bepaalde middengroepen zie ik om mij heen ook mensen die daarmee worstelen. Ik denk alleen niet dat het de enige manier is waarop kinderen zich kunnen ontwikkelen. Daar zit dus ook wel een beetje mijn aarzeling. Als je nu doet alsof voor alle kinderen het allerbeste wat je kunt doen is om ze

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

naar die kinderopvang te sturen, dan zeg je eigenlijk dat ouders die dat niet doen, hun kinderen verwaarlozen op een bepaalde manier. Dat vind ik een stap te ver gaan. Ik denk dat dat ook helemaal niet waar zou zijn. Allerlei kinderen die maar heel weinig of zelfs helemaal niet naar een peuterspeelzaal gaan, komen ook gewoon prima terecht. Dat neemt niet weg dat ik wel vind dat die voorziening gewoon beschikbaar moet zijn en dat er ook een pedagogisch traject aan verbonden kan worden, zeker voor wie ontwikkelingsachterstanden heeft.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Tot slot dan. Nee, wij zeggen helemaal niet dat ouders die hun kinderen thuis houden per definitie hun kinderen verwaarlozen. Dat hoor ik nu juist de heer Boomsma zeggen. Wij zeggen juist: geef die keuzevrijheid. Dat gaan we ook doen door bijna gratis kinderopvang te regelen, en wat mij betreft zo snel mogelijk.

De heer **Boomsma** (JA21):
Nee, dat zei ik niet. Maar mevrouw Rooderkerk zei net zelf: wij willen juist die gratis kinderopvang, zodat kinderen zich kunnen ontwikkelen. Dan is dus de implicatie min of meer dat ze dat anders niet zouden doen. Maar goed, dan praten we langs elkaar heen.

Als het specifiek gaat om die voorschoolse educatie, ben ik gewoon benieuwd …

De **voorzitter**:
Voordat ik u verder laat gaan, geef ik graag het voorzitterschap weer terug aan mevrouw Rooderkerk.

Voorzitter: Rooderkerk

De **voorzitter**:
Gaat uw gang.

De heer **Boomsma** (JA21):
We besteden bijna een half miljard euro per jaar. Dan bereik je 43.000 peuters die slecht Nederlands spreken. Ik ben benieuwd: heeft het kabinet er zicht op hoe die indicatoren werken in de gemeentes? Welke criteria hanteren ze daarvoor? Hoe voorkom je dat je een onderscheid maakt tussen werkelijke ontwikkelingsachterstanden en bepaalde statistische risico's op basis van gezinskenmerken? Dat zijn toch twee verschillende dingen. In hoeverre vindt het kabinet dat verschillen tussen gemeentes daarin acceptabel zijn?

Ik heb nog een andere vraag over de kinderopvang, want een aantal bedrijven heeft nu het initiatief genomen voor een digitaal meldpunt voor incidenten. Helaas hebben veel kinderopvangbedrijven ook te maken hebben met agressie van ouders.

Ik hoor dat mevrouw Moorman iets niet snapt. Dan stop ik meteen natuurlijk.

De **voorzitter**:
Er kwam ook een heel gebaar bij, dus ik snap het.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik ben zó aan het proberen de redenatie van JA21 te volgen. Nu hoor ik weer: zijn die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

verschillen tussen gemeentes acceptabel? Daar zit de implicatie in van niet, maar dan is een overzichtelijk stelsel toch veel beter?

De heer **Boomsma** (JA21):
Nou, ik legde de vraag neer in hoeverre de verschillen acceptabel zijn. Dat is nog net weer wat anders dan dat ik de suggestie wek dat geen enkel verschil acceptabel zou zijn. Ik ben er eigenlijk nog niet uit. Ten tweede is de vraag in hoeverre verschillen tussen gemeentes onacceptabel of onwenselijk zijn, met name ten aanzien van kinderen met ontwikkelachterstanden, natuurlijk iets anders dan een eenduidig stelsel dat voor alle kinderen geldt, in die zin. Dat zijn net weer twee verschillende dingen. Dat neemt niet weg dat ik in ieder geval gewoon inzichtelijk wil hebben wat nou precies de criteria zijn op grond waarvan nu wordt bepaald welke kinderen dan wel en welke kinderen niet.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Laat mij dan de vraag aan JA21 stellen. In hoeverre vindt JA21 die verschillen acceptabel en daarmee dus ook het feit dat ouders soms niet goed de keuze hebben om hun kinderen daar goed in te laten ontwikkelen? Dat komt bijvoorbeeld doordat een van de beide ouders werkt, terwijl we weten dat de voorschoolse voorziening heel goed voor het kind zou kunnen zijn, niet verplicht, maar wel heel goed. Wat vindt JA21 daar dan van?

De heer **Boomsma** (JA21):
JA21 vindt dat als ouders dat willen en het goed is voor kinderen om naar die voorschool te gaan, ze dan zeker de ruimte moeten krijgen. Als er gemeenten zijn waarin dat niet of onvoldoende wordt geboden, moet je dat oplossen en moeten we daarop gaan aansturen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman tot slot.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Maar dat is de huidige situatie, dus dat er dan geen voorschools aanbod is omdat bijvoorbeeld die arbeidseis erin zit, en je daarmee die keuze dus niet kan maken omdat je daar het geld niet voor hebt. Straks hebben we juist een stelsel dat veel overzichtelijker is, hopelijk ook zonder die arbeidseis, waardoor ouders juist wel die keuze kunnen maken — dé keuze kunnen maken, nogmaals — iets wat ook in het belang kan zijn van hun kinderen en daarmee ook in het belang van hun ontwikkeling en de toekomst van ons allen. Dat is toch prachtig?

De heer **Boomsma** (JA21):
Ja, maar dat zijn nog steeds twee verschillende vragen. De ene gaat over wie er nou precies naar die voorschool zouden gaan, of dat dan goed is voor alle kinderen of voor de kinderen met ontwikkelachterstanden, en hoe je dat onderscheid dan maakt. Die vraag leg ik neer. Ook is er de arbeidseis. Wij hebben ook aarzelingen om die hele arbeidseis te laten vallen, want ik vind wel: als een van de ouders niet werkt of als ze allebei niet werken, dan is het ook niet noodzakelijk dat die verantwoordelijkheid alsnog helemaal naar de kinderopvang en de voorschool gaat, ook al kunnen er situaties zijn waarin dat misschien nog steeds wenselijk is. Maar om dat in zijn algemeenheid te stellen, gaat me dan ook net weer wat ver.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Als het op een nieuw punt is, mag u nog een keer interrumperen, mevrouw Moorman. Nee? Oké. Dan gaat de heer Boomsma verder.

De heer **Boomsma** (JA21):
Ik was bij het digitale meldpunt van een aantal bedrijven, omdat helaas veel kinderopvangen te maken hebben met agressie, soms van ouders. Er is dus een stelsel ontwikkeld om dat digitaal bij te houden. Ik denk dat dat heel nuttig is. De vraag is of het kabinet kennis heeft genomen van dit initiatief en bereid is om zich daar ook nader in te verdiepen en om dat te gaan betrekken. Het is handig om die incidenten te bundelen en te verzamelen, om te weten hoe je daartegen op kunt treden. Het is gewoon heel belangrijk dat ook werknemers van een kinderopvangbedrijf niet worden blootgesteld aan agressie, dus dat je dat gewoon niet tolereert.

Voorzitter, dan zie ik nog een interruptie.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Is JA21 dan voor het in stand houden van de kinderopvangtoeslag?

De heer **Boomsma** (JA21):
Ik sluit mij aan bij het pleidooi van de SGP van net dat het heel goed is om al die drie verschillende voorzieningen bij elkaar te voegen tot één regeling. Ik denk dat het heel belangrijk is dat dat nu snel gebeurt, dus dat die wet er snel gaat komen, zodat je in ieder geval afkomt van het stelsel waarbij je de toeslag moet gaan terugbetalen als later blijkt dat je te veel inkomen hebt genoten. Daarom denk ik dat het heel belangrijk is dat als je die dingen gaat samenvoegen, dus de kinderbijslag en het betalen van de kinderopvang, je het stelsel zo inricht dat je geen terugbetalingen meer krijgt vanuit de ouders. Hoe je dat precies doet? Misschien kun je kijken naar het inkomen van twee jaar terug, dat al is vastgesteld. Dan moet je natuurlijk wel een voorziening hebben voor wanneer ouders nu opeens veel minder verdienen dan bijvoorbeeld twee jaar geleden. Ik denk echter wel dat dat beter is. Alles maar om te voorkomen dat je weer het risico krijgt van allemaal terugbetalingen waarmee mensen vervolgens enorm in de problemen komen.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik probeer het echt te begrijpen, hoor. Wel vereenvoudiging, geen terugbetaling, maar dan dus nog wel een toeslag gebaseerd op het inkomen dat je hebt, dat je dus als ouder dan zelf weer moet invoeren, waardoor er ook weer onduidelijkheid kan ontstaan: wil JA21 dat dan?

De heer **Boomsma** (JA21):
Nou, nee. Ik wil een aantal dingen. Ik heb nu geen definitieve uitwerking voorhanden, dus ik kan niet precies aangeven hoe dat eruit zou kunnen zien. Ik denk echter wel dat het sowieso goed is dat er voor de richting die wordt ingezet snel een voorstel komt voor hoe je dat doet zonder dat je toeslagen moet gaan terugbetalen.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Maar dat is het voorstel, namelijk dat we van die toeslag af gaan. Dan heeft de Raad van State nog van alles en nog wat gezegd. De heer Boomsma zat ooit in de partij van de heer Omtzigt, die hier juist enorm populair mee werd. Ik ben dus ook heel verbaasd

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dat JA21 nu ineens de route op gaat van "we willen dan toch de toeslag in stand houden, met alle gevolgen van dien." Dat kan toch niet serieus de mening zijn van de heer Boomsma?

De heer **Boomsma** (JA21):
Ik heb toch helemaal niet gezegd dat ik de toeslag in stand wil houden? Ik zei net juist uitdrukkelijk het tegenovergestelde. Ik wil juist af van het toeslagenstelsel. Ik wil dat er een systeem komt waarbij mensen geen terugbetaling meer hoeven te doen door een verrekening. Daarom suggereer ik nu — wat dat betreft sluit ik me dus aan bij de plannen; dat kan soms ook — om opties uit te werken waarbij je kijkt naar het inkomen van twee jaar terug, wanneer dat is vastgesteld, zodat je niet terug hoeft te betalen.

De **voorzitter**:
Dan wil ik u verzoeken uw betoog te vervolgen, met daarbij de opmerking dat u nog zeven seconden op de teller heeft staan. Maar misschien heeft u dan een paar afsluitende zinnen.

De heer **Boomsma** (JA21):
Even kijken, hoor. Ik las dat het taalniveau van Nederlandse 2-jarigen daalt. Kan het kabinet nog aangeven op welk longitudinaal onderzoek dat precies berust? Dat is natuurlijk wel zorgelijk. Heeft dat ook te maken met meer schermtijd, zodat er minder interactie is of zo? Waar komt dat vandaan?

Tot slot. Ik denk dat het inderdaad heel belangrijk is dat ook kinderen die anderstalige ouders hebben voordat ze 4 jaar oud zijn zo veel mogelijk in aanraking komen met het Nederlands. Dat kan dus ook niet alleen op de voorschool gebeuren, maar moet met name thuis gebeuren. Er zijn een aantal programma's, maar zijn er nou aanvullende plannen of voorstellen om dat te verbeteren, dus om ook de ouders erbij te betrekken, om ervoor te zorgen dat die Nederlandse taal thuis ook voor dat vierde levensjaar voldoende aan bod komt om die ontwikkelingsachterstand te voorkomen, en om dat soort interventies goed te kunnen meten?

De **voorzitter**:
Dank voor uw bijdrage. Dan geef ik graag het woord aan de heer Kisteman namens de VVD.

De heer **Kisteman** (VVD):
Voorzitter, dank u wel. Ik had hiervoor een commissiedebat met onder anderen de heer Flach over economische veiligheid en strategische autonomie. Nu begint de heer Boomsma over start-ups en scale-ups, dus het lijkt wel weer een mooie VVD-dag te zijn.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Nou …

(Hilariteit)

De **voorzitter**:
Ik zie bezwaar.

Mevrouw **Moorman** (PRO):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Kijkt de VVD dan vooral naar de ontwikkeling van het jonge kind als een soort economisch renderend project?

De heer **Kisteman** (VVD):
Het is altijd genieten als ik mevrouw Moorman bij mijn eerste zin al een interruptie kan ontlokken, terwijl ik nog niet eens mijn spreektekst en mijn inbreng heb gehouden.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

De heer **Kisteman** (VVD):
Nee, ik wil daar best op reageren. Volgens mij is het voor de VVD ontzettend belangrijk dat ieder kind zich kan ontwikkelen, uiteindelijk ook zelfstandig kan worden, en, als het kan, zich met een baan kan ontwikkelen op de arbeidsmarkt. Dat is ook goed voor de sociale gesteldheid van mensen. Daar draagt de VVD graag aan bij. We hebben veel uitdagingen in ons land. Er is niks mooiers dan dat mensen zelfstandig hun eigen inkomsten kunnen genereren. Daar draagt het onderwijs zeker aan bij. Vanuit die hoek vlieg ik altijd mijn debatten aan. Maar ik ben bang dat ik alweer de helft van mijn spreektijd kwijt ben.

Voorzitter. Voor mijn fractie is het belangrijk dat ieder kind goed onderwijs ontvangt, dat kinderen goed aan de start van hun schoolperiode komen te staan en dat als zij tijdens hun schoolperiode extra hulp of begeleiding nodig hebben, zij die krijgen.

Voorzitter. Dan wil ik toch weer beginnen bij vve. Uit de Kamerbrief is gebleken dat 76% van de peuters met een doelgroepindicatie voor de vve ook daadwerkelijk deelneemt aan vve. Mijn fractie maakt zich hier zorgen om, want het bereik van deze specifieke doelgroep varieert enorm onder gemeentes. Bij de begroting hebben wij hier ook bij stilgestaan. Ik wil nogmaals vragen aan de staatssecretaris: wat gaat zij nou doen om tot die 100% te komen? Ook wil ik nogmaals aan de staatssecretaris vragen hoe zij kijkt naar een verplichtstelling. Tijdens de begrotingsbehandeling gaf de staatssecretaris aan dat dit tegen de vrijheid van de ouder ingaat, maar waarom moet de overheid wel in het belang van het kind ervoor zorgen dat zij lunch op school krijgen, zodat zij geen lege maag hebben, maar mag bijvoorbeeld in het belang van het kind niet ervoor gezorgd worden dat zij beter aan de start staan?

Voorzitter. Uit de Kamerbrief blijkt ook dat het ministerie van Onderwijs samen met SZW en VWS aan het verkennen is wat de mogelijkheden zijn rondom het ontschotten van budgetten van het jonge kind. Uit de brief komt naar voren dat er vooral wordt gekeken of het mogelijk is om dit binnen de wet- en regelgeving te doen. Uit de praktijk horen we echter steeds meer dat als een wethouder hierom bereid is om flexibeler te kijken naar de financiële middelen en mogelijkheden, er best wel wat gebeurt. Uit de brief blijkt ook dat er vooral gekeken wordt naar de integrale kindcentra. Ik zou van de staatssecretaris willen weten of zij verder wil gaan dan alleen het verkennen van het jonge kind, omdat ook op andere leeftijden van kinderen flexibeler omgaan met de rigide regels ervoor kan zorgen dat we naar inclusief onderwijs gaan.

Voorzitter. Daarnaast moeten we concluderen dat steeds meer kinderen het mentaal zwaar hebben. Daar moeten we zeker niet lichtzinnig over zijn, maar nog steeds lijkt telkens de reflex te zijn om de lat lager te leggen, minder te toetsen en hobbels uit de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

weg te halen. Het gevolg hiervan is niet dat kinderen weerbaarder worden , maar juist dat zij nog minder aankunnen. De lat moet juist omhoog, zodat kinderen weerbaarder worden maar een diploma uiteindelijk ook iets belangrijks voor hen is en iets waard is. Daarom wil ik aan de staatssecretaris nogmaals vragen hoe het met de uitvoering van mijn aangenomen motie staat, die een antwoord moet geven op de vraag hoe het kan dat het aantal geslaagden gelijk blijft, maar de onderwijsresultaten steeds verder achteruitgaan. Het is inmiddels meer dan een jaar geleden dat deze motie is aangenomen.

Voorzitter. Tot slot wil ik het hebben over de ouders van het jonge kind, want steeds vaker staan ouders voor het feit dat hun kind een dag thuis is. Een leraar die een studiedag heeft, naast de al geplande studiedagen. Een leraar die ziek is, maar waarvoor geen vervanging is. Gesprekken tussen school en ouders die alleen overdag kunnen plaatsvinden, en ga zo maar door. Met werkende ouders wordt steeds vaker maar weinig rekening gehouden, terwijl scholen verplicht zijn om opvang als een leraar uitvalt zelf te regelen. Ouders moeten nu zelf een vrije dag opnemen, wat weer gevolgen heeft voor de werkgever. Ik zou van de staatssecretaris willen weten wat ze hieraan gaat doen. Waarom nemen scholen deze verplichting niet op zich, en hoe gaat dat in de toekomst veranderd worden?

Daar wilde ik het bij laten, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank voor uw bijdrage; mooi binnen de tijd. Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Voorzitter, dank u wel. Ten eerste is het ontzettend fijn dat er een apart commissiedebat is over het jonge kind. Dank dat beide bewindspersonen aanwezig zijn, want het is heel goed om dit te verbinden.

Voorzitter. Elk onderzoek wijst uit dat je toekomst in hoge mate wordt bepaald door je ontwikkeling op jonge leeftijd. Met andere woorden: een achterstand op jonge leeftijd haal je maar moeilijk in. Daar mogen we ons best zorgen over maken in Nederland. Het AD kopte: "In Nederland beginnen kinderen met 1-0 achterstand". Dat ging over de IELS-scores, waaruit blijkt dat Nederlandse 5-jarigen ondergemiddeld scoren op heel veel gebieden; naast de PISA-scores dus helaas weer een dikke onvoldoende. Sommige kinderen beginnen zelfs met 2-0 of 3-0 achterstand, want IELS laat zien dat er behoorlijke verschillen bestaan tussen kinderen met sociaal-economische achterstand en kinderen die wel of niet naar voorschoolse voorzieningen zijn geweest. We moeten dus met elkaar aan de slag, door er vroeg bij te zijn en door ongelijkheid te bestrijden.

Ik dank de bewindspersonen voor de brief, maar er ontbreken een paar dingen: kraamzorg en verlof. Beide kunnen enorme impact hebben op de ontwikkeling van kinderen. Ik vraag dus om dit in het vervolg mee te nemen, en voor nu wil ik graag een reflectie daarop.

Dan het versnipperde stelsel, dat meermaals wordt genoemd en waar ook meerdere toezeggingen over zijn gedaan en moties over zijn aangenomen. Het is fijn dat de bewindspersonen hier naast elkaar zitten — dat is al winst — maar toch zou ik iets

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

preciezer willen weten wat er nou meer wordt gedaan in die samenwerking en hoe er wordt gewerkt aan een integraal stelsel. Vanuit het oogpunt van vereenvoudiging is het positief dat kindregelingen worden vereenvoudigd, maar een kleiner inkomensafhankelijk deel mag niet ten kost gaan van lagere inkomens. Kan de minister dat garanderen?

We krijgen binnenkort een nieuw stelsel voor de kinderopvang. We kijken uit naar het debat daarover, maar deze week kregen we een positief-kritisch b-advies van de Raad van State binnen. Ze hebben wel drie belangrijke punten die wij ook steeds maken: het voorstel is te weinig gericht op de ontwikkeling van het kind, er is geen goede onderbouwing van de arbeidseis. De Raad van State vraagt zich eigenlijk af waarom we überhaupt een arbeidseis hebben. Ik citeer: "Het is dan ook moeilijk in te zien welke voordelen staan tegenover de genoemde nadelen". Ook is er een risico als het gaat om de toegankelijkheid en het aanbod, vooral voor lagere inkomens. Graag toch alvast een reflectie van de minister hierop.

Voorzitter. Groningen heeft een experiment met gratis kinderopvang voor kinderen vanaf een halfjaar oud. Dat werkt enorm goed, juist in zo'n NPLV-gebied. Zouden we dat niet kunnen uitbreiden naar alle NPLV-gebieden?

De heer **Flach** (SGP):
Als ik het goed begrijp, is mevrouw Moorman geen voorstander van de arbeidseis. Zou het dan ook niet logischer zijn om de kinderopvangtoeslag gewoon toe te voegen aan de kindregelingen, zodat we een systeem hebben waarbij ouders zélf kunnen kiezen wat ze met dat geld doen? Dan ben je ook direct van die arbeidseis af.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Het klopt inderdaad dat wij zeker geen voorstander zijn van de arbeidseis. De Raad van State zegt ook heel duidelijk: als er vervolgens geen urennorm is, dan wordt het ook iets heel geks. Zo duur is het ook niet. Het kost een half miljard. Als je het bijvoorbeeld voor twee dagen zou loslaten, is het zelfs nog minder dan dat. Ten opzichte van het geheel is dat dus eigenlijk heel erg weinig. Ik denk echter niet dat we het moeten toevoegen aan de kindregelingen, want we moeten juist het stelsel goed opbouwen met elkaar. We moeten er ook voor zorgen dat er goede, gekwalificeerde mensen zijn die in dat stelsel ... Ik snap dat de SGP daar wat anders naar kijkt dan PRO. Dat zal ook heus zo zijn, maar waar we elkaar wel in kunnen vinden, is de ontwikkeling van alle kinderen. Ik vond het heel mooi dat de heer Flach begon met Comenius. Ik heb zelf afgelopen jaar de Comenius-lezing mogen geven. De titel van mijn Comenius-lezing was: onderwijs is het fundament van een goede samenleving. Ik geloof er dus heel erg in dat als we kinderen een goede toekomst kunnen bieden, we natuurlijk gezinnen daarin moeten ondersteunen, zo veel mogelijk. Ik denk dat de heer Flach en ik elkaar daar heel goed in kunnen vinden, maar als we alleen dát doen, doen we ook heel veel kinderen tekort. De gelijkmaker zit juist in het onderwijs, en zit ook in al die andere schoolse voorzieningen, zoals de voorschool, voorschoolse educatie, en naschoolse ontwikkeling, waar mijn collega Kisteman net ook over sprak. Dus het zit niet alleen maar in de thuissituatie; het zit zeker ook in de situatie die kinderen buitenshuis treffen.

De heer **Flach** (SGP):
Ik weet niet of het helemaal een antwoord is op mijn vraag, maar wel dank voor het antwoord. Een van de gedachten achter de bijna-gratis-kinderopvangregeling, dus het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

hele stelsel, is natuurlijk het aanwakkeren van arbeidsparticipatie. Omdat ik bij PRO ook aansluiting vind, doordat die arbeidstijd best wel problematisch wordt gevonden, is misschien de gedachte nog helemaal niet zo gek om het om te draaien en te zeggen: we gaan het geld aan de ouders geven en we gaan de keuzevrijheid dáár leggen. Want wie is er nou beter in staat om het belang van het kind te toetsen dan de ouder zelf? Dan zal nog steeds het grootste gedeelte van de ouders kiezen voor kinderopvang, maar er zullen ouders zijn waar het niet kan of waar ze dat niet willen of waar ze met sociale of medische problemen te maken hebben waardoor ze op een ander moment bij dat kind moeten zijn. Zou je dit dan niet gewoon moeten omdraaien, zodat de keuzevrijheid maximaal gegarandeerd is en het belang van het kind vooropstaat?

De **voorzitter**:
Dit was de eerste lange interruptie. Mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik wil de heer Flach wel bedanken dat hij het wat uitgebreider heeft uitgelegd. Nee, als je dit zou doortrekken naar het onderwijs, zou je ook kunnen zeggen: we kunnen de hele lumpsum aan de ouders geven; dan kunnen ze zelf kiezen of ze hun kinderen naar school brengen of dat ze dat doen met thuisonderwijs. Ik denk niet dat dat de goede richting is om op te gaan. Ik denk dat het heel belangrijk is dat wij een basisvoorziening maken die niet verplicht is. Dat laatste zeg ik nogmaals, want sommige partijen doen net alsof alle kinderen van 2 jaar daar dan naartoe moeten. Dat is helemaal niet waar. Maar het is wel belangrijk om met elkaar een stelsel te maken waar ruimte is voor alle kinderen. Dat betekent ook dat je de kinderopvangorganisaties daar zekerheid in moet bieden, zodat zij personeel kunnen aannemen en hun personeel kunnen opleiden. We zullen in januari nog de hele discussie over DAEB hebben. Ik denk dat het heel belangrijk is dat we het doen onder de DAEB, omdat het een behoorlijk bedrag is dat dan naar deze kinderopvangorganisaties gaat. Maar zij hebben het wel nodig om uiteindelijk een goed stelsel met elkaar te kunnen bouwen. We brengen onzekerheid in het stelsel op het moment dat we dat aan de ouders geven.

De heer **Flach** (SGP):
Ik zet dit debat graag een keer door rondom de kinderopvangdebatten. Mijn punt is dat je hiermee toch de keuzevrijheid van ouders ondergraaft en uiteindelijk toch een beetje in de liberale fuik van maximale arbeidsparticipatie zwemt, waarvan ik ook proef dat mevrouw Moorman daar liever uit blijft.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dank aan de heer Flach dat hij inderdaad ziet dat dat zeker niet ons doel is. Wij kijken dus heel erg naar de gratis kinderopvang voor alle kinderen vanuit de gedachte van de ontwikkeling van de kinderen. De keuzevrijheid van ouders blijft daarbij ook gewoon in stand. We zullen het ook nog wel hebben over die leeftijd van 4-jaar. Net als de heer Flach vragen wij ons af wat dat nou precies oplost. Je ziet bijvoorbeeld dat kinderen in landen zoals Estland en Finland, waar de schoolplicht pas veel later geldt, het veel beter doen in het onderwijs. Ik denk dus dat je altijd moet zoeken naar een goede balans daarin, maar PRO vindt dat er kwalitatief hele goeie voorzieningen moeten zijn waar ouders voor kunnen kiezen, omdat we zien dat dat juist de ontwikkeling van de kinderen enorm ten goede komt. Het IELS-rapport laat heel helder zien dat er grote verschillen zijn tussen kinderen die wel en kinderen die niet naar voorschoolse voorzieningen zijn geweest. Ik vind dat wel een indicator dat we dat stelsel in ieder geval stevig moeten

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

hebben en dat we ouders er ook goed over moeten informeren dat ze hun kinderen daarmee echt iets bieden.

Dat is ook een mooi verschil tussen de Scandinavische landen en Nederland. Als je in de Scandinavische landen je kinderen niet naar de pre-school stuurt of — beter — brengt, dan zien ze dat in Scandinavische landen eigenlijk als iets wat je als ouder niet zou moeten doen. In Nederland is het soms precies andersom. In Nederland zeggen we: goh, je mag je kind niet te vaak naar de voorschool of de kinderopvang brengen. Het is interessant hoe dat in de cultuur helemaal anders is. Ik ben ervan overtuigd dat dat komt door de structuur die is opgebouwd. De structuur in Scandinavische landen is gewoon veel steviger, en daarmee biedt het kinderen ook heel erg veel, en is dat ook in de cultuur echt iets goeds geworden: je brengt je kind gewoon naar de voorschool omdat dat voor de ontwikkeling van je kind het allerbeste is.

De heer **Kisteman** (VVD):
Hier deels op aansluitend. Ik ken mevrouw Moorman als groot voorvechter van gelijke kansen en ze geeft in haar reactie op de heer Flach ook aan dat er een duidelijk verschil is te zien tussen kinderen die wel een voorschoolse educatie hebben gehad en kinderen die geen voorschoolse educatie hebben gehad. Ze haalt ook andere landen aan waar voorschoolse educatie doodnormaal is. Dit wordt meteen al een lange interruptie, sorry. 76% van de kinderen die recht hebben op vve, neemt daar ook aan deel. Zouden we met een eventuele verplichting niet gewoon een soort cultuurverandering teweeg kunnen brengen, dus door kinderen verplicht aan vve deel te laten nemen?

De **voorzitter**:
Binnen de tijd. Mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Het interessante is — dat zei ik net ook al tegen de heer Flach — dat je bijvoorbeeld in landen als Estland en Finland, die het ongelofelijk goed doen in bijvoorbeeld die internationale PISA-scores, ziet dat daar de verplichte schoolleeftijd 6 jaar of zelfs 7 jaar is, maar dat toch bijna alle ouders hun kinderen naar die voorschoolse voorzieningen en dus ook naar school brengen. Ik denk dat je met een verplichting dus eigenlijk niet die slag slaat die je zou willen slaan. Ik hoor in de woorden van de heer Kisteman ook een beetje dat het dan wel verplicht moet zijn voor de ene groep ouders en niet voor de andere groep ouders, waar ook weer heel veel wantrouwen onder zit. Mijn lessen uit de praktijk zijn ook wel dat wantrouwen nooit de beste manier is om verandering teweeg te brengen. Dat doe je veel meer door verleiding. De verleiding zit er vooral in dat je kinderen iets biedt. Dat is ook waarom ik de Scandinavische landen net als voorbeeld noemde. Er is dus vooral verleiding vanuit het systeem, de verleiding om je kinderen een goede toekomst te willen geven. De meeste ouders willen dat echt, maar er is ook angst, bijvoorbeeld door de toeslagen. Dat heeft ertoe geleid dat heel veel ouders dat niet meer durven, omdat ze bang zijn dat ze daardoor in de problemen komen. Gelukkig gaan we daar dus van af; daar ben ik heel erg blij om. Alle partijen die dit stelsel niet willen, wil ik dan uitdagen om met een ander stelsel zonder die toeslagen te komen. Dus zeg ik tegen meneer Kisteman: nee, ik ben er niet van overtuigd dat een plicht hier nou het juiste middel is; het is een heel lang antwoord; excuus, voorzitter.

De **voorzitter**:
Ik wil u inderdaad oproepen om de antwoorden korter te houden, want het zijn bijdragen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

in zichzelf aan het worden.

De heer **Kisteman** (VVD):
Even voor alle duidelijkheid: ik heb niet aangegeven een verschil te willen maken tussen bepaalde groepen wel en bepaalde groepen niet. 100% is 100% volgens mij. Maar die cultuur is hier nou eenmaal niet. Sterker nog, ik denk dat mevrouw Moorman als wethouder van Amsterdam ook wel vaak heeft meegemaakt dat ouders zich bijvoorbeeld schamen om hun kinderen naar de vve te brengen. Dit terwijl het in het belang van het kind zou kunnen zijn om het deze mogelijkheid te geven voor een eerlijke start en het gelijker aan de start staan. Ik zou mevrouw Moorman dan toch willen vragen: wat zouden we dan kunnen doen, met alle dingen die al worden gedaan? Die 76% blijft volgens mij al drie jaar ongeveer gelijk; het wordt niet heel veel meer, misschien ietsjes. We zouden dus toch nog iets anders moeten doen, want die cultuurverandering komt niet zomaar tot stand.

De **voorzitter**:
Dit was wel een lange interruptie, maar wellicht met een kort antwoord.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik zal proberen het kort te houden. Maar wil de VVD dan — ik zal geen wedervraag stellen — een leerplicht vanaf 2 jaar? Dat lijkt me voor liberalen ook heel ingewikkeld. Cultuur volgt structuur. Inderdaad, cultuur verander je niet gemakkelijk, niet zomaar, maar die komt wel altijd ergens vandaan. Het is niet zo dat Nederland altijd al een bepaalde cultuur had, en Scandinavië altijd al een andere, alsof dat in de bodem zit. Nee, dat komt door de structuur die we met elkaar neerzetten. Daarmee kan je cultuur wel degelijk veranderen. Dat zie je heel duidelijk in Scandinavische landen: die hebben een structuur waarin er langer verlof is voor vaders. Het zou heel mooi zijn als wij die ook zouden hebben. Zij hebben ook hele goede voorschoolse voorzieningen, die heel erg zijn gericht op de ontwikkeling van het kind. Daarmee ontstaat er ook een cultuur waardoor ouders beseffen dat dit voor de ontwikkeling van hun eigen kinderen beter is, en ook zorgt voor veel meer rust in hun gezinnen. Dit zeg ik ook voor alle partijen die gezinnen hoog hebben zitten: juist in gezinnen ontstaat er dan veel meer rust, omdat je werk en de ontwikkeling van je kinderen veel beter kan combineren. In veel Scandinavische gezinnen wordt er gewoon altijd al om 17.00 uur à 18.00 uur 's avonds gegeten, omdat iedereen dan thuis is; je werkt vijf dagen in de week, maar wel kortere dagen, omdat er gewoon een veel betere integratie is van onderwijs en opvang.

Ik realiseer me dat ik weer veel te lang doorga. Ik zal doorgaan met mijn bijdrage.

De **voorzitter**:
Had u nog een derde interruptie, meneer Kisteman? Tot slot.

De heer **Kisteman** (VVD):
"Structuur zorgt voor cultuur". Maar dan kijk ik even naar iets waar de partij van mevrouw Moorman groot voorstander van is: schoolmaaltijden. Daarover zegt de partij van mevrouw Moorman ook niet: wij gaan dat niet regelen, maar we gaan proberen ervoor te zorgen dat die ouders dat ooit zelf maar een keer oppakken. Dan vindt PRO dus wel dat we iets moeten doen om kinderen niet met een lege maag op school te laten zitten. Maar als het gaat om het eerlijker en gelijker aan de start laten staan, dan zegt de partij van mevrouw Moorman: nee, dat is cultuurverandering; daar moeten we ons als

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

overheid niet te veel mee bemoeien. Ik zoek dus even bij mevrouw Moorman waarom zij soms wel vindt dat de overheid iets moet doen, zoals die maaltijden bezorgen op school, maar als het om extra kennis gaat, of een goede, eerlijke start, zegt: nee, daar moeten we niet aan beginnen.

De **voorzitter**:
Dat is de tweede lange interruptie.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Het is lastig, want ik begrijp eigenlijk helemaal niet wat meneer Kisteman bedoelt. Wij zijn voor gelijke kansen voor alle kinderen. Dat betekent dat je zeker wat moet doen voor de gezinnen waar weinig geld en veel stress is. Schoolmaaltijden kunnen daar zeker bij helpen. Daarom ben ik ook een enorme voorstander van familiescholen. Sterker nog, wij zijn daarmee gestart in Amsterdam: van de 80 familiescholen die in de brief staan, staan er meer dan 40 in Amsterdam, omdat de basis ervoor daar gelegd is. Een groot onderdeel van die familiescholen zijn vaak die schoolmaaltijden, die door de ouders samen worden gemaakt, waardoor er ook veel ouderbetrokkenheid is. Het spijt me, voorzitter, maar ik weet eigenlijk niet zo goed wat de heer Kisteman hier net bedoelde. Bij ons is dit namelijk gewoon met elkaar in lijn: gelijke kansen voor alle kinderen en daarbij zeker ook werken aan het bestrijden van de armoede die er in gezinnen is. We willen dat geen enkel kind met honger naar school gaat, want we weten dat dit ertoe leidt dat kinderen minder goed mee kunnen komen op school.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Voorzitter. Ik was gebleven bij de geïntegreerde kinderopvang. We zien nu dat te veel kinderen met extra ondersteuningsbehoeften te vaak worden uitgesloten van de kinderopvang. Het zou helpen als er extra orthopedagogisch medewerkers op de groep aanwezig zouden kunnen zijn, zodat kinderen niet uitvallen. Een voorbeeld is OKIDO. Ik zou graag van de staatssecretaris horen of we daar meer voor kunnen doen. O nee, sorry, dit is natuurlijk bedoeld voor de minister. Zou er niet ook een brugfunctionaris op de voorschool moeten komen?

Voorzitter, tot slot. Onderwijs. Ik vroeg mevrouw Armut net al naar die startklassen. Dat is een heel mooi initiatief in meerdere gemeenten waardoor kinderen niet al aan de start uitvallen omdat ze niet goed meekomen op school.

Tot slot die familiescholen. Ik ben er heel trots op dat die in deze brief staan. Ik ben heel blij dat het idee inmiddels nationaal wordt overgenomen. Er is een motie aangenomen om familiescholen te stimuleren in alle NPLV-gebieden. Ik zou heel graag willen weten hoe het daar inmiddels mee staat.

Dank u wel, voorzitter. Excuus voor de lange antwoorden op de interrupties.

De **voorzitter**:
Dank daarvoor. Ook dank voor de bijdrage. Ik ben even op zoek naar een nieuw Kamerlid dat het voorzitterschap op zich wil nemen, want de vorige voorzitter is er even vandoor. Jullie mogen allemaal van mij, maar wie steekt zijn vinger op? Mevrouw

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Moorman. Gaat uw gang.

Voorzitter: Moorman

De **voorzitter**:
Dan geef ik graag het woord aan mevrouw Rooderkerk, die spreekt namens de fractie van D66.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Veel dank. Deze week sprak ik in de Haagse Moerwijk met sociaal ondernemers Nesrine en Jamila. Met een kidscafé, een samenwerking met de lokale bibliotheek en een weggeefboekenkast brengen zij boeken naar gezinnen die deze thuis niet hebben. Wat zij vertelden, is mij bijgebleven: "Je ziet dat kinderen die hier opgroeien niet alleen minder taalvaardig zijn. Uit onderzoek blijkt zelfs dat zij een andere mimiek hebben dan kinderen uit andere wijken." Een andere mimiek. Zo vroeg begint het verschil al: nog voordat een kind een letter kan lezen.

Elk kind verdient de kans op een taalrijke omgeving en om goed te leren lezen. Daarom ben ik blij dat we vandaag beginnen bij het begin: het jonge kind, van de buik tot 6 jaar. Ik heb drie punten: de doorgaande leeslijn, ouders bereiken en de eerste 1.000 dagen.

Voorzitter. Ik begin met de doorgaande leeslijn. Met de uitvoering van mijn motie versterkt het kabinet de samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs. Maar een kind komt op veel plekken met taal in aanraking: op het consultatiebureau, op de opvang, in de bibliotheek. Iedereen doet een deel en niemand is verantwoordelijk voor het geheel. Wil de staatssecretaris in de voortgangsbrief van 2027 over het jonge kind duidelijke afspraken maken over doelen, verantwoordelijkheden en financiering? Ik weet namelijk dat zij houdt van concrete doelen. In dit geval dus ook, hopen wij. Wil zij met haar collega's, niet alleen de collega's van SZW, die hier aanwezig zijn, maar ook met die van VWS, de bibliotheek en de BoekStartcoach stevig verankeren in Kansrijke Start? Bijna 4.000 van de 9.000 kinderopvanglocaties werken met BoekStart vanuit het Masterplan basisvaardigheden. Dat is natuurlijk heel mooi. Hoe zorgt zij ervoor dat alle locaties meedoen?

Dan het tweede punt: ouders bereiken. We zijn blij met de aangekondigde leescampagne. Dat is een goede stap. Maar gezinnen waar weinig wordt voorgelezen, zijn het moeilijkst te bereiken; die komen niet vanzelf in de bibliotheek. Op het consultatiebureau komen ze wel. Daar kan de BoekStartcoach helpen, maar die hulp is beperkt en de financiering is tijdelijk. Hoe wordt BoekStart onderdeel van de structurele bekostiging van de bibliotheek op school vanaf 2027? Kan de staatssecretaris meer vertellen over hoe dat eruit komt te zien? Is zij bereid om met de kinderopvang afspraken te maken over scholing in interactief voorlezen binnen werktijd? We zien namelijk dat slechts 24% van de pedagogisch medewerkers hierin goed geschoold is, met aandacht voor laagtaalvaardige en anderstalige ouders.

Ook de deelname aan de voorschool daalt, van 80% naar ongeveer 75%. De vrouwen in Moerwijk vertelden mij dat veel ouders daar gedupeerd zijn door de toeslagenaffaire. Zij zijn huiverig voor de eigen bijdrage die voor veel voorscholen geldt. Die moeten zij soms ook nog eens achteraf terugvragen. Herkent de staatssecretaris dit? Hoe vergroot zij landelijk het bereik van de voorschool?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Voorzitter. Dan de eerste 1.000 dagen. Die bepalen veel voor een kind. Bijna 670.000 werkende ouders met jonge kinderen kunnen werk en privé moeilijk combineren. De helft van de vrouwen is het eerste jaar na de bevalling chronisch moe. Twee jaar na het eerste kind piekt de WIA-instroom onder vrouwen. D66 bouwt daarom door aan bijna gratis kinderopvang, eenvoudige kindregelingen en goed verlof. Maar ook werkgevers hebben een rol. Ouders moeten de ruimte voelen om na een slechte nacht later te beginnen. Is de minister bereid om met werkgevers in gesprek te gaan over overbelasting bij jonge ouders en daarbij goede voorbeelden van gezinsvriendelijk beleid uit te lichten?

Tot slot, voorzitter. Aandacht voor taal hoort bij aandacht voor gezond opgroeien. Elk kind verdient een goede start, ongeacht de wijk waar die opgroeit.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Heel veel dank voor uw bijdrage, mevrouw Rooderkerk. Ik zie dat de heer Boomsma een interruptie heeft. Of is dat niet zo? U kijkt me alleen maar heel strak aan. Oké. Mevrouw Rooderkerk, uw betoog was glashelder; hij durft het niet aan! Dan draag ik graag het voorzitterschap weer aan u over.

Voorzitter: Rooderkerk

De **voorzitter**:
Veel dank. Dan dank ik u allen voor u inbreng. We schorsen nu tot 14.40 uur, zodat de staatssecretaris en minister zich kunnen voorbereiden op hun eerste termijn. Tot straks.

De vergadering wordt van 14.10 uur tot 14.40 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Dank, allen, voor uw aanwezigheid. We gaan nu beginnen met de beantwoording door de bewindspersonen. We beginnen met de staatssecretaris.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dank u wel, voorzitter. Het prachtige oudhollandse gezegde "jong geleerd is oud gedaan" is, denk ik, de rode draad in dit commissiedebat. De eerste levensjaren zijn belangrijk voor de vorming en ontwikkeling van een kind. Daar is door enkelen van uw leden al uitgebreid aan gerefereerd. Het biedt immers de basis voor ontwikkelingen en kansen in het leven. Ik vond het wel grappig hoe de heer Boomsma reageerde op het woord "investeren". We investeren niet zozeer in die kinderen, maar juist in de basis voor die kinderen. Maar goed, misschien moeten we er een ander woord voor kiezen. Dat weet ik eigenlijk niet, want het is wel iets waarvoor we aandacht, tijd en aanbod ontwikkelen, juist voor de ontwikkeling van jonge kinderen.

Kinderen hebben gewoon een veilige, gezonde en stimulerende omgeving nodig om te ontdekken, te spelen en te leren, en zich op die manier te ontwikkelen in hun eigen tempo. Ouders zijn daarbij de basis, maar zij kunnen dat niet alleen, zeker niet als het gaat over een aantal volgende stappen in de ontwikkeling van een kind. Ook de mensen om hen heen en organisaties en voorzieningen kunnen een stimulerende invloed

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

hebben op de ontwikkeling van kinderen. Samen is dat wat we inmiddels de "sterke pedagogische basis" noemen, waarin kinderen zich optimaal gezien weten en zich kunnen ontwikkelen.

Daar hebben wij als overheid ook een rol in. Wat mij betreft is die faciliterend en naar behoefte. Ik denk dat het heel belangrijk is dat we investeren in een omgeving waarin kinderen dat goed kunnen. Ik denk dat we daar als Onderwijs, Cultuur en Wetenschap niet in ons eentje in staan. Daarom ben ik heel blij dat we dat samen met Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Volksgezondheid, Welzijn en Sport doen. Dat zijn namelijk de domeinen en gebieden waar kinderen en hun ouders mee te maken krijgen. Fijn dus dat de minister van Werk en Participatie hier zit. Ik hoop ook dat we zo veel mogelijk in dezelfde taal en richting spreken. Ik nodig de Kamerleden uit om dat daadwerkelijk te ontdekken en herkennen, want die integrale visie is cruciaal voor de volgende stappen.

Voorzitter. Ik heb een aantal blokjes. Dat vindt u altijd fijn, en uw Kamerleden ook, weet ik. Eentje gaat over vroege en voorschoolse educatie, eentje over de doorlopende lijn, eentje over ontschotting en dan nog eentje met overige vragen.

Laten we beginnen met de voorschoolse educatie, waar best veel vragen over zijn gesteld, mede naar aanleiding van de brief die we daarover gestuurd hebben. Allereerst de vragen van VVD en CDA over de peuters die nu nog geen gebruikmaken van voorschoolse educatie, maar dat wel zouden kunnen doen. Hoe gaan we ervoor zorgen dat zo veel mogelijk peuters daar wel gebruik van maken? Er is niet één succesvolle aanpak die we zomaar als een blauwdruk over Nederland uit kunnen rollen. Er zit echt maatwerk in omdat ouders in Den Haag er soms echt anders tegenaan kijken dan ouders in Doetinchem. Gemeenten hebben een belangrijke rol in het aanbieden van maatwerk. Zij krijgen ook geld om dat voor elkaar te krijgen. Ik verwacht daar dus wel stijgingen in, zeker in de focusgebieden van het NPLV, want daar is extra geld beschikbaar om ervoor te zorgen dat die gemeenten het bereik van de voorschoolse educatie kunnen vergroten. We weten namelijk dat het in die wijken extra nodig is. Daarnaast zijn we met gemeenten in gesprek en stimuleren we hen om het bereik structureel te monitoren, zodat zij beter zicht krijgen op de kinderen die er nog geen gebruik van maken en wij samen beter zicht krijgen op hoe we het bereik kunnen vergroten.

Ik zie dat er een interruptie aan te kondigen is.

De **voorzitter**:
Klopt. Ik zie een interruptie van mevrouw Armut.

Mevrouw **Armut** (CDA):
Ik wilde inderdaad interrumperen, maar toen bedacht ik me dat we normaal gesproken onze vragen bewaren tot aan het einde van een blokje. Ik weet niet wat nu de werkwijze is, voordat ik u verstoor.

De **voorzitter**:
Ik vind dat zelf altijd een beetje beperkend. Dus ik dacht: nu ik voorzitter ben, kijk ik even hoe het op deze manier gaat. We zitten op zich goed in de tijd, maar laten we er wel op letten dat dit zo blijft. Dat zou mijn oproep zijn. Ik geef het woord voor een interruptie aan mevrouw Armut.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Armut** (CDA):
De staatssecretaris gaf aan dat elke gemeente anders is en dat het dus voor elke gemeente anders werkt. Tegelijkertijd zijn sommige dingen natuurlijk wel vrij algemeen geldend, bijvoorbeeld dat minder administratie helpt of dat een kleine voorkant, waarbij het meeste aan de achterkant wordt uitgezocht, kan helpen. Ziet de staatssecretaris wel dat dit soort goede voorbeelden, zoals bijvoorbeeld in Den Haag, eigenlijk alle gemeenten goed zouden kunnen helpen?

Staatssecretaris **Tielen**:
Zeker. Ik denk dat het voorbeeld van Den Haag inderdaad een heel mooi voorbeeld is, een good practice, of hoe je dat ook noemt in mooi Nederlands. Wij zijn met gemeenten in gesprek om ze van elkaar te laten leren, want "beter goed gejat dan slecht bedacht" geldt ook bij deze vraagstukken.

De heer Flach vroeg naar de gewichtenregeling als het gaat om het onderwijsachterstandenbeleid. Hij vroeg of we daarmee misschien iets moeten doen voor de financiële ondersteuning als het gaat om voorschoolse educatie. Eigenlijk is dat al het geval. Het budget voor de gemeentelijke onderwijsachterstanden is al bedoeld voor gemeenten om in te zetten om de voorschoolse educatie zo laagdrempelig mogelijk neer te zetten, bijvoorbeeld door de ouderbijdrage te verkleinen of helemaal af te schaffen. Ook scholen ontvangen extra middelen uit de onderwijsachterstandsmiddelen. Daarmee kunnen ze dan ook weer zelf aanbod aanbieden. Samenwerking is natuurlijk helemaal goed, en dat werkt ook in sommige gemeentes. Dus dat gebeurt al.

Mevrouw Raijer vroeg hoe een taalachterstand überhaupt wordt vastgesteld. Dat doen de consultatiebureaus. Die hebben richtlijnen voor de ontwikkeling van kinderen in bepaalde fases en voor hoe kinderen zich motorisch, maar ook op het gebied van taal ontwikkelen. De jeugdgezondheidszorg — dat zijn de consultatiebureaus — legt dat vast en kan eens in de zoveel tijd kijken hoe het gaat met de ontwikkeling, van zowel het individuele kind als met geaggregeerde data naar het totaal. Dat is dus gewoon een professionele richtlijn, gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek.

Mevrouw Raijer vroeg ook of het betekent dat kinderen uit niet-Nederlandse of niet-westerse migrantengezinnen sneller in de doelgroep voor voorschoolse educatie terechtkomen. Uiteindelijk bepalen gemeenten welke kinderen in aanmerking komen op basis van de informatie van de jeugdgezondheidszorg. Dat gebeurt dus niet zozeer statistisch, maar er wordt echt in het contact met de ouders en het kind zelf bekeken of het kind er baat bij heeft om naar de voorschoolse educatie te gaan. Het is wel zo dat kinderen die thuis geen Nederlands spreken of kinderen met ouders die weinig opleiding hebben, vaak al wat achterstanden hebben qua ontwikkeling. Als je het dan toch statistisch bekijkt, komen zij er dus wel vaker in terecht, maar de keuze is gebaseerd op individueel contact en individuele zorg.

Meneer Boomsma vroeg hoe we zicht hebben op de indicatoren als het gaat over taalachterstanden en hoe die in de gemeenten werken. Ik zei net al dat gemeenten dat voor een groot deel bepalen op basis van de informatie van de jeugdgezondheidszorg. Ze bekijken voor hun beleid hoe groot die groep zal zijn in hun gemeente, maar de uiteindelijke indicatie gaat op individueel niveau.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw Rooderkerk refereerde aan Moerwijk en aan de huiverigheid van ouders om hun kinderen naar de voorschoolse educatie te sturen, mede op basis van eerdere ervaringen met de overheid, onder andere rondom de toeslagenaffaire. Dat speelt inderdaad in Den Haag, maar ook wel in andere steden. Den Haag krijgt extra geld om ervoor te zorgen dat ouders daarover goed in gesprek kunnen gaan met professionals, in dit geval peuterconsulenten, om ervoor te zorgen dat de doorstroom naar de voorschoolse educatie stijgt. Die is ook echt gestegen. Daarnaast zijn er bijvoorbeeld plekken in Moerwijk waar ouders met elkaar in gesprek kunnen gaan over opvoeding. Daar is ook informatie over voorzieningen om hen daarbij te ondersteunen. Op die manier is één en één ook drie, denk ik.

De **voorzitter**:
Zou ik dan het woord mogen geven aan mevrouw Armut voor een eigen interruptie?

Mevrouw **Armut** (CDA):
Excuus voor de verwarring. Ik denk dat die is opgeschreven, maar ik kreeg 'm al eerder. Nogmaals dank daarvoor.

De **voorzitter**:
Nee, ik wilde vragen of u het voorzitterschap wil overnemen. Het is altijd een beetje een ingewikkelde stoelendans, maar dan kan ik zelf een interruptie doen.

Mevrouw **Armut** (CDA):
Dat is goed. Zeker.

Voorzitter: Armut

De **voorzitter**:
Ik geef graag het woord aan mevrouw Rooderkerk.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dank u wel. Mijn vraag ging niet zozeer alleen over Den Haag. Ik ken de situatie in Den Haag. Ik weet ook dat de eigen bijdrage voor de voorschool daar in bepaalde postcodegebieden er volgens mij zelfs af is gehaald, zodat er makkelijker kinderen naartoe kunnen worden geleid en er meer deelname is. Maar ook bij die indicatoren zien we overal verschillen tussen plekken in het land. Tegelijkertijd hebben we met elkaar dezelfde opgave om te zorgen dat elk kind taalvaardig wordt, waarbij de voorschool helpt. Zou de staatssecretaris een onderzoek willen doen naar de verschillen die er zijn op het gebied van de indicatoren, maar ook naar de mogelijkheid om de voorschool gratis te maken als dat helpt bij de toestroom?

Staatssecretaris **Tielen**:
We weten al heel veel. Er zijn duidelijke manieren waarop voorschoolse educatie stimuleert om taalachterstanden in te lopen. Gemeenten hebben daar beleid voor. Gemeenten hebben daar samen met de jeugdgezondheidszorgorganisaties afspraken over. Gemeenten krijgen geld waarmee ze zelf kunnen kiezen of ze bijvoorbeeld in bepaalde gebieden of wijken de eigen bijdrage willen verminderen. Ik denk dat er heel veel handvatten zijn met een duidelijk doel, een duidelijke richting en duidelijke leerpunten, die ook met elkaar gedeeld kunnen worden. Maar om nou hier iets te gaan voorschrijven en daarmee eigenlijk rechtstreeks tegen gemeentelijk beleid in te gaan,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

want uiteindelijk hebben ze daar ook een democratische legitimatie te doen: daar voel ik niet zo veel voor.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik snap dat de staatssecretaris zegt dat die verantwoordelijkheid nu bij gemeenten ligt, maar we hebben natuurlijk wel vanuit hier de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat kinderen beter gaan leren lezen en schrijven. Dat begint al jong, dus daarom ook deze geweldige brief die er nu ligt en een aanpak. Zou de staatssecretaris dan wel willen kijken naar best practices? Hoe zorgen we nou dat er op bepaalde plekken een toename is van deelname aan de voorschool, dat het voor ouders en voor kinderen makkelijker wordt gemaakt om daaraan deel te nemen en dat we dat dan ook landelijk kunnen uitbreiden?

Staatssecretaris **Tielen**:
Jazeker. Voor een deel doen we dat al, maar volgens mij moeten we daar sowieso mee doorgaan, ook vanuit de Versterkingsagenda Taal en andere basisvaardigheden. Die handschoen pakken we graag op. Daarnaast, dus los van het delen van best practices, doen we natuurlijk ook het volgende. Waar we zien dat de praktijk tegen drempels aanloopt, bijvoorbeeld door bepaalde regelingen en beleidskaders, proberen we die drempels te verlagen. Dat gaat hand in hand.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dan is het voor mij toch weer te vrijblijvend, want dan is het eigenlijk niks anders dan wat we al deden. Als je doet wat je deed, dan krijg je wat je kreeg. We zien dat de deelname aan de voorschool afneemt. We zien tegelijkertijd dat er plekken zijn, zoals in Den Haag, waar ze het wel voor elkaar krijgen. Ik hoop eigenlijk dat de staatssecretaris wil toezeggen om hier serieus naar te kijken, bijvoorbeeld naar hun aanpak en wat we daarvan kunnen leren, om te zorgen dat het op meer plekken beter wordt. Ik zie namelijk niet hoe die deelname anders gaat toenemen.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik wil heel veel toezeggen. Tegelijkertijd doen we al heel veel, maar dat kost ook tijd. Mevrouw Rooderkerk zegt: als we beter doen wat we weten dat werkt, gaat het ook betere effecten geven. Dat is zo. Dat is volgens mij wat we aan het doen zijn. We zullen voor de zomer, denk ik, een soort stand van zaken geven rondom onder andere voorschoolse educatie en taalontwikkeling. Laat mij dan daarin terugkomen op hoe we dat doen. Ik denk namelijk niet dat we heel nieuwe dingen hoeven te doen, maar ik kan me wel voorstellen wat mevrouw Rooderkerk zegt, namelijk dat we dingen die werken, steviger inzetten. Dat is onder andere het delen van best practices en zorgen dat de percentages omhooggaan.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dank voor die toezegging. Mijn vraag ging wel echt specifiek over de eigen bijdrage. Ik hoor namelijk dat er ouders zijn die te maken hebben gehad met de toeslagenaffaire en dat die worden gevraagd om een eigen bijdrage. Dat is geen malse bijdrage. Dat is €10 per uur voor zestien uur voorschool. Nou, reken maar uit. Dat is €160 keer vier per maand, voor ouders die vaak al niet draagkrachtig zijn. We geven kinderen daarmee minder kansen als we juist deze kinderen niet bereiken. Ik hoop dus dat hier ook serieus naar gekeken kan worden.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dan kan de staatssecretaris zo antwoorden en geef ik daarvoor alvast het voorzitterschap terug aan mevrouw Rooderkerk.

Voorzitter: Rooderkerk

Staatssecretaris **Tielen**:
Gemeentes krijgen geld van het Rijk om te zorgen dat voorschoolse educatie ingericht wordt. Ze hebben een eigen keuze in hoe ze omgaan met eigen bijdrages, hoe hoog die zijn en wie ze daar een tegemoetkoming voor geven. Ik wil daar echt niet dwars doorheen stampen, zou ik bijna zeggen. Het verschilt ook per gemeente hoe ze daarmee om moeten gaan, omdat er ook verschillende mensen in verschillende wijken enzovoort enzovoort zijn. Volgens mij geven onze best practices aan wat werkt. Het gaat ook heel vaak om niet per se meetbare dingen. Daarom is de inzet van de peuterconsulent zo belangrijk om in het gesprek met ouders het vertrouwen in de gemeente en de voorschoolse educatie op te bouwen. We weten dat dat gewoon heel goed werkt. Volgens mij moeten we van daaruit met gemeenten kijken hoe ze dat zo veel mogelijk tot hogere percentages kunnen krijgen.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja, sommige gemeentes maken deze keuze, maar daarmee betalen ze eigenlijk het KOT-deel dat eigenlijk de Rijksoverheid moet betalen. Dat kan je dus maar voor een heel beperkt aantal kinderen doen. Straks hebben we een nieuw stelsel, waarbij we sowieso niet meer van de toeslagen afhankelijk zijn. Als we straks ook nog eens de arbeidseis eraf halen, komen we dus in een situatie waarin we de harmonisatie eindelijk echt kunnen doortrekken. Die is allang in gang gezet, maar nog steeds niet voltooid. We blijven een beetje in het nu hangen, maar ik zou graag een doorkijk krijgen naar het straks.

Staatssecretaris **Tielen**:
Een doorkijkje geven naar straks is volgens mij wat we met de hele brief en dit hele debat überhaupt doen. We werken namelijk steeds verder aan optimale ontwikkelomstandigheden voor jonge kinderen. Volgens mij vraagt mevrouw Moorman wat de invloed van de aanpassing van het kinderopvangstelsel op de voorschoolse educatie is. Dat is volgens mij een grote en ingewikkelde vraag, die ik nu niet in drie zinnen kan oplossen. Dat komt ook doordat het kinderopvangstelsel wel in de stijgers staat, maar nog niet afgebouwd is. Als mevrouw Moorman mij vraagt of ik ergens bij het bestijgen van de stijgers wat inzicht kan geven, vind ik dat een goed idee. Maar nu kan ik er echt nog niet in drie zinnen een antwoord op geven.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Heel graag. Dit is de winst van hoe we nu allemaal bij elkaar zitten. Hier ligt namelijk echt een enorme kans om de harmonisatie te voltooien. Daardoor krijgen we ook de segregatie uit het systeem en uit het stelsel. Dat is ook een van de redenen waarom het echt heel verstandig zou zijn om die arbeidseis los te laten. Ik zou dus heel graag willen dat de staatssecretaris even goed met haar ambtenaren kijkt welke kansen dit biedt voor de voorschoolse educatie en dat ze ons daarover informeert.

De **voorzitter**:
De vorige interruptie was een lange, moest ik nog doorgeven.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Staatssecretaris **Tielen**:
Kansen zijn altijd goed. Hoe meer, hoe beter. Ik hoor van de minister van Werk en Participatie dat hij al een schets kan geven, zogezegd, van wat het voor de twee onderdelen van de zorg voor het jonge kind betekent in onze afstemming.

Mevrouw Rooderkerk vroeg naar het interactief voorlezen. Vanaf volgend schooljaar worden de nieuwe studenten die pedagogisch professional in de voorschoolse educatie gaan worden, geschoold in het interactief voorlezen. Ik denk dat dat echt een mooie stap vooruit is. Dat betekent dat vooral de nieuwe pedagogisch professionals daaraan voldoen. Ik hoop dat het besmettelijk is voor de mensen die er al werken. Zij hebben natuurlijk niet per se de plicht om dat te doen. We weten echter dat interactief voorlezen ontzettend bijdraagt aan de taalontwikkeling.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Voorzitter, zal ik het voorzitterschap even overnemen, zodat mevrouw Rooderkerk een interruptie kan doen?

Voorzitter: Moorman

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Wat geweldig dat dat met die nieuwe pedagogisch medewerkers gaat gebeuren. "Ik hoop dat het besmettelijk is" vond ik echter nog wat te vrijblijvend. Mijn vraag is dus hoe we zorgen dat er bijvoorbeeld afspraken worden gemaakt met de kinderopvang. Ik kan me voorstellen dat in de teams wordt gezorgd dat het ook bij de huidige pedagogische medewerkers getraind wordt. Zo kan iedereen er wat mee doen.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dat heeft voor een groot deel te maken met de bekwaamheids- en bevoegdheidseisen bij de kinderopvangorganisaties. We proberen daar zo veel mogelijk harmonisatie in te krijgen. Over wat het concreet betekent rondom na-, bij- en omscholing door de tijd heen, ga ik nu geen strakke uitspraken doen. Nogmaals, ik ben ervan overtuigd dat er in de teams gezamenlijk aan gewerkt wordt om verder te gaan met het interactief voorlezen.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Doet de minister geen uitspraak omdat het bij de collega van SZW ligt? Want dan zou die er wellicht wél uitspraken over kunnen doen.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja.

De **voorzitter**:
De staatssecretaris passt hem door naar de minister. Die gaat hem zo meteen beantwoorden. Gaat u verder, staatssecretaris.

Staatssecretaris **Tielen**:
Meneer Kisteman vroeg naar het verplicht stellen van voorschoolse educatie. We zien er heel veel waarde in om bij de indicatie voor de voorschool te zorgen dat het percentage van opvolging ook zo groot mogelijk wordt. Verplicht stellen helpt misschien niet per se.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Nogmaals — ik zei het al in antwoord op mevrouw Rooderkerk — het gaat erom met ouders in gesprek te gaan om te kijken waar de eventuele weerstand zit. Uw Kamer zei het ook al: elke ouder wil gewoon dat zijn kind zich zo goed mogelijk ontwikkelt. Daar zit het probleem dus meestal niet. Waar zit het probleem dan wél? Daar moeten de peuterconsulenten en de jeugdgezondheidszorg mee aan de slag. Verplicht stellen zie ik niet als een effectieve maatregel. Het is juridisch ook heel ingewikkeld, omdat het in strijd is met allerlei regelgeving.

Meneer Boomsma vroeg — eigenlijk hoort zijn vraag bij wat we net deden — hoe we weten dat het taalniveau van de Nederlandse 2-jarigen is gedaald. Dat zien we aan de gegevens vanuit de consultatiebureaus.

Meneer Boomsma vroeg ook of er een onderscheid gemaakt kan worden tussen ontwikkelachterstanden en bepaalde statistische risico's. Die worden dus voor verschillende dingen gebruikt. Ontwikkelachterstanden worden gebaseerd op de individuele monitoring van de ontwikkeling van een kind. Die worden gebruikt als indicator voor het eventueel verwijzen naar de voorschool. Gemeentes bepalen hun beleid op statistisch inschatten. Zo schatten ze in hoeveel kinderen ze de komende jaren in de voorschoolse educatie verwachten. Dan gaat het over statistische risico's. Dat zijn we volgens mij allemaal gewend, op micro-, meso- en macroniveau.

Dan was er nog een vraag van mevrouw Moorman over brugfunctionarissen. Ze vroeg of we de brugfunctionarissen, die we op basis- en voortgezetonderwijsscholen succesvol zien zijn, niet ook op de voorschool moeten introduceren, om het zo maar te noemen. Dat kan al. Er zijn ook al wijken waar het gebeurt, onder andere in de NPLV-gebieden in Groningen. Daar werkt het heel goed. Vanuit de SPUK Kansrijke Wijk is het voor de NPLV-gebieden mogelijk om de brugfunctionaris of een gelijksoortige professional in te zetten voor de voorschool. Het is aan gemeentes om daar een keuze in te maken.

Dat was mijn eerste blokje.

Voorzitter: Rooderkerk

De **voorzitter**:
Helemaal goed. Dan denk ik dat we door kunnen met het volgende blokje.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja. Dat gaat over de doorlopende leer- en ontwikkellijnen. Hoe zorgen we dat "jong geleerd" daadwerkelijk "oud gedaan" is, zonder al te veel hobbels en drempels? Ik begin met de pilot peuter-kleuterklassen. De bedoeling daarvan is om vier jaar lang te kijken wat voor effecten gemengde peuter-kleutergroepen hebben. Het gaat dan met name om de ontwikkeling van de verschillende groepen. Daarmee zetten we voor de 200 peuter-kleutergroepen die we voorzien een aantal wettelijke bepalingen opzij die nu de scheiding tussen die twee groepen bepalen. Via een onafhankelijk onderzoeksbureau kijken we dan naar onder andere de ontwikkeling van de kinderen in die groepen, maar ook naar de betrokkenheid en het welbevinden. Zo kunnen we kijken of het daadwerkelijk bijdraagt aan een betere ontwikkeling en aan het welbevinden.

Mevrouw Armut vroeg hoeveel krimpregio's we doen. Ze zei dat het ook kan helpen in een wijk waar minder jonge kinderen zijn. Het is niet per se het doel, maar stel dat het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

positieve effecten oplevert, dan kan het wel een uitkomst zijn. Zo zie ik dat tenminste wel. Nu weten we nog niet hoeveel organisaties uit krimpregio's meedoen, omdat de inschrijving nog niet is geopend. Dat gebeurt in het voorjaar. We verwachten vanaf volgend schooljaar daadwerkelijk die groepen te zien ontstaan. Maar ik hoor de vraag van mevrouw Armut. We zullen daar extra op letten.

Mevrouw Raijer zei: peuters en kleuters zijn ook verschillend. Ze vroeg hoe we zorgen dat ze aan hun individuele trekken en behoeften komen. De leeftijd van 4 jaar is niet altijd de harde scheidslijn tussen de ene en de andere behoefte. Dat maakt dit experiment zo interessant, denk ik. We kunnen kijken wat het voor de gemengde groepen doet en in hoeverre het aansluit op de individuele ontwikkeling van kinderen van 2,5 tot 3 jaar, maar ook van kinderen tot 4,5 jaar, bij wijze van spreken. Een extern onderzoeksbureau gaat het onderzoek naar de groepen en het effect daarvan inzichtelijk maken. Daarnaast moeten we natuurlijk zorgen dat de veiligheid en kwaliteit geborgd zijn, zoals we dat ook gewend zijn bij de huidige groepen. Het betreft de GGD voor de kinderopvang van peuters en de Inspectie van het Onderwijs voor het onderwijs voor kleuters. Zo proberen we dat aan elkaar te verbinden en van elkaar te leren.

Mevrouw Raijer vroeg naar de aanmeldplicht. Er waren een paar anderen die daar ook naar vroegen: welk probleem gaat dat nou oplossen? 98% van de kinderen van 4 jaar gaat eigenlijk al gewoon naar school, dus wat zijn we dan aan het doen? Uiteindelijk is het een middel om die doorlopende leer- en ontwikkellijn in kaart te brengen. Als we op tijd weten welke kinderen op welke scholen verwacht worden, kunnen we zorgen voor een warme overdracht. Mochten er signalen zijn, bijvoorbeeld vanuit de jeugdgezondheidszorg of voorschoolse educatie, dat een kind echt nog niet naar een basisschoolklas kan, dan kun je door bij te dragen aan de ontwikkeling tijdig helpen te zorgen dat dat wel kan.

De **voorzitter**:
Was dat het laatste op dit punt? Het was nog niet het einde van het blokje, toch? Ik zie dat mevrouw Moorman een interruptie wil plegen.

Staatssecretaris **Tielen**:
Zal ik nog een paar antwoorden geven? Mevrouw Moorman vroeg namelijk ook naar startklassen.

De **voorzitter**:
Fijn dat u zichzelf zo goed managet. We gaan nu naar een interruptie van mevrouw Moorman ten aanzien van het laatste punt.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Over die leerplichtige leeftijd van 4 jaar. Meerdere Kamerleden hebben gevraagd wat nou de doelmatigheid en doeltreffendheid daarvan zijn. Het is namelijk nogal een instrument. Ik heb al aangegeven dat er meerdere landen zijn die het eigenlijk prima doen en een veel hogere leerplichtige leeftijd, van 6 jaar of 7 jaar, hebben. Moeten we niet, voordat we dit gaan doen, eerst goed onderzoeken of dit daadwerkelijk de impact heeft die we ervan verwachten, of gaan we dit maar gewoon doen omdat we dat denken?

Staatssecretaris **Tielen**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik vind het eigenlijk niet zo heel radicaal. We zien al dat 98% van de kinderen naar school gaat als ze 4 jaar zijn. We zien echter ook — een aantal van uw leden vroeg er al naar — dat meer kinderen beginnen op het speciaal basisonderwijs. We zien ook al dat kinderen toch wat achterstanden hebben in hun ontwikkeling, zowel taalkundig als anderszins, waardoor ze eigenlijk niet goed landen in een basisschoolklas met 4-jarigen. Dat willen we hiermee voorkomen. Het is dus een manier om tijdig te zorgen dat kinderen een goede start maken op de basisschool. De vergelijking met landen waar de leerplicht vanaf een latere leeftijd geldt, klinkt interessant, maar we weten ook dat PISA-scores — daar hebben we debatten over en daar heb ik een uitgebreid document over gestuurd — over meer gaan dan alleen de leeftijd waarop je begint met school. We kunnen daar dus niet zomaar een causale relatie tussen zien. Andersom is het natuurlijk wel zo dat het niet per se daaraan bijdraagt.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja, maar je kan het ook erger maken. Kinderen die nog niet schoolrijp zijn, die misschien nog net wat langer de tijd nodig hebben op een kinderdagverblijf — ik ken daar voorbeelden van — sluit je dan juist misschien wel uit. Ik zeg helemaal niet dat we het niet moeten doen, maar ik vind dat we heel weinig in handen hebben op basis waarvan we kunnen zeggen dat dit een goed idee is. 98% van de kinderen gaat al naar school. Als we kijken naar de groep kinderen die niet naar school gaat, bestaat die niet meteen uit de meest kwetsbare kinderen; daar is helemaal geen bewijs voor.

Ik weet dat ik een beetje lang van stof ben, voorzitter.

We zien dus niet dat dat daadwerkelijk een bijdrage gaat leveren, dus moeten we daar niet meer fundamenteel onderzoek naar doen? Moeten we niet weten of dit daadwerkelijk de impact heeft die we beogen en niet allerlei ongewenste bijeffecten heeft die we niet zouden moeten willen, bijvoorbeeld uitsluiting van kinderen?

De **voorzitter**:
Dat was uw tweede lange interruptie. Ik zal nog een klein beetje coulant zijn, maar houdt u uw interrupties in het vervolg kort, mevrouw Moorman.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik deel niet helemaal wat mevrouw Moorman zegt over dat risico op uitsluiting. Ik zou eerder zeggen dat het juist andersom is. Mevrouw Moorman zei in haar bijdrage dat we een dalend instroomniveau zien en noemde daarbij startklassen. Het gaat over een soepele overgang van peuter naar kleuter. We gaan dat voor een deel in kaart brengen met dat experiment met peuter-kleutergroepen. Voor een deel zijn we in gesprek met jeugdgezondheidszorg, voorschoolse educatie, kinderopvang en basisscholen om te zorgen dat die soepele overgang ideaal is. Het helpt dan gewoon om te weten over welke kinderen we het hebben en om te zorgen dat ze juist kunnen starten. Startklassen zijn een initiatief waar mevrouw Moorman enthousiast over is; dat proefde ik tenminste uit haar bijdrage. Maar juist die aanmeldplicht zorgt voor een goede warme overdracht. Ik deel dus gewoon niet het risico dat mevrouw Moorman schetst.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Heel kort. Er komt geen extra geld bij, terwijl je misschien wel extra geld nodig hebt als je deze kinderen extra aandacht wilt geven, bijvoorbeeld in die startklassen. Dat zie ik dan als het risico. Als we dit inderdaad kunnen doen om te zorgen dat alle kinderen die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

goede start hebben, prima. Maar daar zit wel ook een prijskaartje aan, en dat betaalt de staatssecretaris niet.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dat is een conclusie die ik ook niet helemaal deel. Ik heb het gevoel dat mevrouw Moorman en ik hier een beetje langs elkaar heen spreken. We zijn op verschillende gebieden bezig om te zorgen dat die leeftijd, van 2,5 jaar tot 5 jaar, een zo goed mogelijke start op de basisschool mogelijk maakt. We delen een aantal hiccups, of drempels, die daarmee te maken hebben. Om te zorgen dat we die lijn ook door kunnen trekken, is de aanmeldplicht een middel. Om te zorgen dat we die lijn goed door kunnen trekken, zijn peuter-kleutergroepen een middel. Die middelen gaan we inzetten om daaruit ook te leren wat de beste doorlopende leerlijn geeft.

De **voorzitter**:
Zou ik hier een vervolginterruptie op mogen doen?

Voorzitter: Moorman

De **voorzitter**:
Dat mag, mevrouw Rooderkerk. Dan neem ik het voorzitterschap even op me.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Volgens mij lopen er wat dingen door elkaar. Ik denk dat we in andere, Scandinavische, landen zien dat kinderen daar later naar school gaan, maar dat de kinderopvang daar wel onderdeel is van het onderwijssysteem. Ik denk we die overgang nu wel aan het inzetten zijn. Mijn vraag daarbij is meer: ziet de staatssecretaris dat ook zo, dat het juist gaat helpen als we kinderopvang niet alleen als economisch hulpmiddel zien, maar vooral ook als een ontwikkelhulpmiddel voor kinderen? Dat staat dan nog even los van de startleeftijd van de basisschool.

Staatssecretaris **Tielen**:
"Harmoniseren", "bijeenbrengen", "integraal bekijken": we hebben er allemaal prachtige woorden voor. Maar volgens mij is dat waar we nu naar aan zoeken en wat we nu aan het bouwen zijn. Dat doen we wel met verschillende leeftijdsgroepen met verschillende behoeftes, maar uiteindelijk is het allemaal gericht op een goede ontwikkeling, zodat de start op de basisschool gewoon een stevige en goede start is. Volgens mij zijn we daaraan met elkaar juist aan het bouwen. De minister zal straks ook nog die steigers duiden. Maar dat is waar we mee aan de slag zijn, zonder dat we nou zeggen: vanaf 2 jaar zit je op school. Er is namelijk echt een andere ontwikkelbehoefte in die andere leeftijdsfases, maar daar proberen we nu met elkaar soepele overgangen in te brengen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Rooderkerk, ik geef u graag het voorzitterschap terug.

Voorzitter: Rooderkerk

De **voorzitter**:
Dan kan de staatssecretaris haar betoog vervolgen.

Staatssecretaris **Tielen**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dit gaat meer over de doorlopende leeslijn, waar mevrouw Rooderkerk naar verwees en waar zij zich ook hard voor maakte, met passie en gedrevenheid, zou ik bijna zeggen. Zij vroeg hoe we nou zorgen dat de jeugdgezondheidszorg, dus de consultatiebureaus, de kinderopvang en de bibliotheken allemaal samenwerken aan dat "jong geleerd is oud gedaan". Die spelen daar inderdaad allemaal een rol in. Scholen beginnen op 4-jarige leeftijd, maar daarvoor begint de taalontwikkeling ook; daar hebben we het al lang over gehad. Bibliotheken werken samen met de kinderopvang via BoekStart en met de consultatiebureaus via de BoekStartcoach. Dat zijn verschillende middelen met hetzelfde doel. Ook zorgt het initiatief Team Ouders dat ouders daar een praktisch handvat in krijgen, want thuis begint eigenlijk alles.

Mevrouw Rooderkerk vroeg enthousiast: dat BoekStart is zo goed, kunnen we dat niet structureel bekostigen? Vanaf volgend jaar, dus vanaf 2027, kunnen bibliotheken geld aanvragen om in te zetten op leesbevordering en doorlopende leeslijnen, onder andere samen met de kinderopvang. Dat kan BoekStart zijn, maar dat kunnen ook andere dingen zijn. Dat kunnen ook leesconsulenten zijn, of andere middelen. Bibliotheken maken daar keuzes in. Ik verwacht dat we volgend jaar ook zien hoe bibliotheken dat doen.

Mevrouw Rooderkerk vroeg: van de 9.000 kinderopvanglocaties zijn er 4.000 die werken met BoekStart; kunnen we niet zorgen dat ze alle 9.000 meedoen? Ik wil dat graag echt aan de interactie tussen de bibliotheken en de kinderopvang laten. BoekStart is een middel, maar zoals ik al zei: je kan daar ook met leesconsulenten of op een andere manier mee aan de slag. Bibliotheken hebben daar de regie in, maar uiteraard zult u mij ook vol passie en gedrevenheid horen praten over hoe ze daar samen met kinderopvanglocaties hun best voor doen en hoe ook gemeentes daar een rol in nemen. Volgens mij hebben we nog vóór het kerstreces een debat over de nieuwe wet over de bibliotheken en hun rol daarin.

Mevrouw Rooderkerk vroeg ook of we willen zorgen dat de rol van de BoekStartcoach binnen consultatiebureaus en als vervolg op Kansrijke Start steviger wordt. Ik denk dat ook daarbij de samenwerking tussen bibliotheken en consultatiebureaus een belangrijk middel is. Bibliotheken hebben daar een rol in. Zoals ik al zei, hebben we voor de kerst nog dat debat. Ik geloof ook dat we daar aandacht aan moeten besteden. Het lijkt me dan ook goed om dat bij de collega's van VWS nog eens onder de aandacht te brengen. Ik weet dat ze het weten, maar het kan nooit kwaad om over lezen te praten, zeg ik altijd maar.

Mevrouw Rooderkerk vroeg ook naar de doorlopende ontwikkellijn bij lees- en schrijfonderwijs. Daarbij geldt dus dat als we de overdracht vanuit de peuterleeftijd richting school goed in beeld hebben, we dat beter in kunnen bedden in de eerste jaren, in de kleutergroepen. Dat gaat dus over goed overdragen. Nu is dat al zo. Er is al een goede overdracht tussen kinderopvang en school, maar het helpt om dat gewoon stevig te verankeren, vandaar dat we daarmee bezig zijn.

Gaan we naar ontschotten?

Voorzitter: Moorman

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik geef graag het woord aan mevrouw Rooderkerk voor een interruptie.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Kort, hoor. Het is heel fijn dat de staatssecretaris al deze acties uitvoert en dit ook zo ziet. Ik ben ook op zoek naar manieren om dit echt te verankeren, ook in de andere domeinen. Die zijn nu niet aanwezig, maar kan zij wellicht toezeggen dat ze daarmee in gesprek gaat, om echt te zorgen dat het goed wordt opgenomen in Kansrijke Start? Dat gaat dus om bibliotheken, BoekStart en al dit soort zaken die daarbij horen om het lezen te stimuleren.

Staatssecretaris **Tielen**:
Jazeker. We hebben geprobeerd te laten zien dat we echt vanuit de verschillende domeinen rondom het jonge kind zo veel mogelijk synergie en daarmee versterking inzetten. Het lijkt me dus goed om dat met de collega's van VWS te bespreken.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
U geeft aan dat u dat toezegt, maar ik vraag me nog af in welke brief dat terugkomt.

Staatssecretaris **Tielen**:
De collega's van VWS schrijven u ook weer een brief over Kansrijke Start. Laat me kijken of het daarin kan. Mocht dat niet zo zijn, dan zult u daar in onze vervolgbrief iets over terugzien. Ook daarbij proberen we dus zo veel mogelijk synergie te vinden.

De **voorzitter**:
Die toezegging zetten we op de toezeggingenlijst. Dan geef ik u graag het voorzitterschap terug, mevrouw Rooderkerk.

Voorzitter: Rooderkerk

De **voorzitter**:
Dan geef ik het woord aan de staatssecretaris voor de beantwoording.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja. We zijn aangekomen bij het kopje ontschotting, oftewel: hoe kunnen we drempels wegnemen? Dat vind ik altijd de makkelijkste uitleg daarvan.

Mevrouw Rooderkerk vroeg naar sterke doelen, verantwoordelijkheden en financiering op dat gebied. We zijn nu de belangrijkste knelpunten in kaart aan het brengen bij samenwerking in het onderwijs, de kinderopvang, welzijn en zorg binnen integrale kindcentra. We zijn met de partijen die daar elke dag mee bezig zijn aan het kijken welke knelpunten het grootst zijn, welke oplossingsrichtingen daarbij helpen en hoe we dat in kaart kunnen brengen in een goed tempo. Ik kan nu dus nog niet zeggen "we gaat dit daar doen en dat dan", maar zoals ik al zei, brengen we dat wel in kaart. Het lijkt me verstandig om dat over een dik halfjaar, zeg maar iets na de zomer van 2027, helder in beeld te hebben. Mevrouw Rooderkerk refereerde al aan mijn wens om concreetheid, dus we gaan proberen u daarover zo concreet mogelijk te informeren. Ondertussen gaan we natuurlijk gewoon verder met laaghangend fruit weghalen.

Dat is misschien ook wel een antwoord op de vraag van mevrouw Moorman. Zij vraagt hoe we ervoor gaan zorgen dat de integrale samenwerking bezig gaat. Nogmaals, we

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

zoeken elkaar op vanuit de ministeries, vooral ook om te zorgen dat professionals echt in samenhang kunnen werken en handelen rondom die doorlopende ontwikkellijn, en dat kinderen en ouders daarbij betrokken zijn. We gaan dus ook mét ouders in gesprek in plaats van alleen maar óver ze. Daar komen we volgend jaar in het derde kwartaal op terug, waarbij we de samenwerking tussen die organisaties, de overdracht van kinderen en de gegevensdeling die daarvoor nodig is, daadwerkelijk proberen te vereenvoudigen.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
We zagen inderdaad dat met de huidige brief de moties en de toezeggingen daarop zijn afgedaan, maar tegelijkertijd zien we nog weinig in de brief. Ik ben inderdaad heel blij dat u het concreet wil maken. Zou u dan inderdaad in de brief in het voorjaar heel duidelijk op een rij willen zetten welke stappen dan zijn genomen? Ik denk namelijk dat wat we hier doen winst is, maar we moeten hier echt op door.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dat delen we heel erg, dat delen we heel erg. Mevrouw Moorman zei "voorjaar", maar het wordt het najaar, dus in het derde kwartaal hebben we dat echt concreet.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman kijkt vragend.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja, omdat dat over een jaar is. Tegelijkertijd gaan we nu in het eerste kwartaal zien hoe het verdergaat met het kinderopvangstelsel. Ik wil ook weten wat bijvoorbeeld de impact daarvan is op de vroegschoolse en voorschoolse educatie. Ik vind dat dus ver weg.

Staatssecretaris **Tielen**:
We maken er negen maanden van. Dat vind ik een mooie, symbolische tijd.

De **voorzitter**:
Er kan een baby geboren worden in die tijd!

Staatssecretaris **Tielen**:
Mevrouw Moorman heeft mij weleens eerder horen zeggen dat ik soms ook zou willen dat het sneller gaat. Tegelijkertijd moeten we het samen doen en niet vanuit onze vierkante kilometer hier, maar juist nadrukkelijk in gesprek met de mensen die er in de praktijk tegen aanlopen. Het kost gewoon tijd om dat echt goed te doen. Hoe sneller, hoe beter. Of nee, we doen het zo snel als het kan, maar ik heb ook echt tijd nodig om dat goed te kunnen doen met al die praktijkorganisaties.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, tot slot.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Oké. Mag ik dan een ander verzoek doen? Mijn verzoek is dat op het moment dat er voorstellen naar de Kamer komen die beide terreinen raken, of zelfs ook nog de terreinen van VWS, dat wordt meegenomen in dat soort brieven. We krijgen een aparte brief over de integraliteit en tegelijkertijd krijgen we natuurlijk tussentijds ook andere brieven. Dan zou het fijn zijn als die blik van OCW of bijvoorbeeld VWS daarin wordt meegenomen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja. Dat proberen we. Ook dat herken ik: het is mooi om te zeggen, maar je moet uiteindelijk tonen dat het werkt. We doen dus ons best daarvoor.

De **voorzitter**:
U vervolgt uw beantwoording.

Staatssecretaris **Tielen**:
Meneer Kisteman vroeg of we de ontschotting van de financiering rondom het jonge kind ook bij andere leeftijden kunnen doen. Dat proberen we al zo veel mogelijk. We zijn nu aan het verkennen waar we inderdaad kunnen ontschotten. Dat loopt eigenlijk van 0 jaar tot 12 jaar, zeg ik maar even, in ieder geval tot en met de basisschoolleeftijd. Dat gaat dus verder dan alleen het echt jonge kind. We komen er dus op terug wat dat betekent.

Mevrouw Armut vroeg eigenlijk ook naar de versterking van de samenwerking, dus ik hoop dat ze zich herkende in de antwoorden die ik gaf op de vragen van mevrouw Moorman. Bij dezen. Sorry dat ik dat niet in één keer erbij zei. We proberen dat dus vanuit de ministeries, maar vooral ook met het veld samen te doen. Ik vind "het veld" een moeilijk woord. Ik bedoel de mensen die het in de praktijk doen.

Mevrouw Armut vroeg ook of dat niet wat actiegerichter kan. Tenminste, zo heb ik haar vraag geïnterpreteerd. Dat maakt juist dat we het echt met de mensen in de praktijk doen, dus met de kinderopvang, de onderwijsmensen en de zorgmensen, om te zorgen dat we niet alleen dingen signaleren, maar er ook mee aan de slag gaan. Zoals ik al zei, is dat uiteindelijk met het oog op de doorlopende ontwikkellijn, die ook voor kinderen en ouders samen herkenbaar is. Het gaat namelijk niet óver ouders maar mét ouders. Gemeenten hebben daar ook een rol in. Die moeten we daar zeker niet bij vergeten. Dat doen we dan ook niet.

Meneer Flach vroeg naar de opleidingsprogramma's en bevoegdheden voor de kinderopvang en het onderwijs. Zoals u in de brief heeft kunnen lezen, proberen we daar zo veel mogelijk in te harmoniseren, om juist ook daarin de kruisbestuiving en synergie terug te vinden. Ik kan een aantal voorbeelden geven van waar we dat doen. Met een pabodiploma kun je ook aan de slag in de kinderopvang, en andersom; als je een associate degree Pedagogisch Educatief Professional hebt gedaan, kan je ook breder ingezet worden. Dan kan je breder aan de slag, om het maar zo te zeggen. Dat heeft met onderwijs te maken, maar ook met de eisen en vragen van werkgevers, dus ook daarbij moeten we ervoor zorgen dat we dezelfde taal spreken en dezelfde afspraken maken. Dat is een work in progress.

Dat over ontschotten.

De **voorzitter**:
Dank. Volgens mij kunnen we dan naar het blokje overig.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja, dat gaan we doen. Aan mijn stapeltje te zien is dat een redelijk blokje.

Meneer Kisteman vroeg naar werkende ouders en hoe daarmee rekening wordt

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gehouden, bijvoorbeeld als het gaat over opvang en vervangende lessen. Scholen moeten gewoon een vervangend lesprogramma bieden bij onverwachte lesuitval. Ze moeten hun onderwijstijd halen, dus dat moeten de scholen doen. De inspectie houdt daar ook toezicht op. In het schoolplan en in de schoolgids staat als het goed is beschreven hoe daarmee wordt omgegaan, want dat hebben we wettelijk vastgelegd. Op die manier hebben scholen daarin dus de verantwoordelijkheid om ook de werkende ouders te zien.

Meneer Kisteman vroeg ook naar het in beeld brengen van de onderwijsresultaten terwijl het aantal geslaagden voor de vmbo-, havo- en vwo-eindexamens gelijk blijft. We zijn nu een laatste hand aan het leggen aan de resultaten daarvan. We proberen die op een goede manier op te schrijven. Dat zal voor het kerstreces in uw mailbox liggen.

Mevrouw Moorman vroeg naar de familiescholen. Ik ben er bij een paar geweest en daar zitten echt hele mooie dingen in. Ze vraagt hoe we er nou voor zorgen dat de NPLV-gebieden die familiescholen in ieder geval een plek bieden. NPLV valt dan weer onder de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, dus zij zal daar wat uitgebreider over in gesprek gaan met uw Kamer tijdens de begrotingsbehandeling van VRO, maar weet dat we daar inderdaad ook vanuit ons ministerie over in gesprek zijn met de gemeenten en de Gelijke Kansen Alliantie, om te zorgen dat de meerwaarde van familiescholen zeker ook in die NPLV-gebieden een plek krijgt.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Daarvoor is het bijvoorbeeld heel belangrijk dat de subsidie School en Omgeving voor de NPLV-gebieden ook wel echt naar de NPLV-gebieden gaat. Dat hebben we eerder al met elkaar gewisseld en dat vindt ook de meerderheid van de Kamer. Is dat dus al in ontwikkeling?

Staatssecretaris **Tielen**:
Daar zijn we nog over in gesprek. Het gaat dan inderdaad over de vraag of de gemeente het geld krijgt of de scholen het geld krijgen. Wie krijgt het geld om het te besteden? We zijn nu aan het kijken wat de beste oplossing daarvoor is. Ik kan daar dus nog geen finale punt achter zetten. Uiteindelijk is het voor het doel hetzelfde.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Nou, er is gewoon een uitspraak, de motie-Grinwis/Moorman, die zegt dat het gewoon naar de gemeentes moet blijven gaan. Volgens mij is het dus duidelijk wat de Kamer wil. Ik hoop dat dat ook in ontwikkeling is.

Staatssecretaris **Tielen**:
Daar neem ik even kennis van. Dit levert toch altijd ingewikkeldere gesprekken op dan een motie soms suggereert. Weet dus dat we ermee bezig zijn en dat ik er nog geen punt achter kan zetten. Als die punt wel gezet kan worden, kom ik er graag op terug.

Mevrouw Armut vroeg naar de signalen dat er meer peuters naar het speciaal onderwijs gaan in plaats van naar de reguliere basisschool. We hadden het daar zonet al even over, want ik herken die signalen heel goed. Ik hoor die ook terug. Daarom hebben we recent een onderzoek laten doen naar de stijging van het aantal leerlingen in het gespecialiseerde onderwijs, waaronder naar de instroom van peuters en kleuters. We zijn nu bezig om dat ook op een rijtje te zetten en in een hanteerbare brief te vatten. Die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

wordt u toegestuurd voor het commissiedebat Passend onderwijs dat u voor 10 december in uw agenda's heeft staan, en ik ook.

Meneer Flach vroeg naar de dalende scores. Zijn die misschien een teken dat jonge kinderen te schools worden aangepakt? Dat herkende ik niet helemaal, niet uit de indicaties maar ook niet uit de aanpak rondom het jonge kind. Ik doe veel werkbezoeken, maar daar zie je gewoon dat jonge kinderen echt op hun niveau en passend bij de belevingswereld worden ondersteund in hun ontwikkeling. Heel veel professionals zijn daar volgens mij ook supergoed mee bezig. Dat herken ik dus niet helemaal.

Mevrouw Raijer vroeg of we de opvoeding willen verschuiven naar instellingen. Nee. Uiteindelijk zijn er, denk ik, twee dingen belangrijk. Nou, er zijn meer dingen belangrijk, maar er zijn twee belangrijke fundamenten onder een gezonde ontwikkeling. Dat zijn een veilig nest, om het populair te zeggen, dus een fijne, veilige thuisbasis, en in aanvulling daarop de stimulering van de ontwikkeling door bijvoorbeeld school. Dat heeft wel met elkaar te maken en daarom is ouderbetrokkenheid zo'n ontzettend belangrijk element van het onderwijs. Misschien duidde mevrouw Raijer op een verborgen agenda. Nou, daar hou ik al helemaal niet van, maar zeker niet op dit gebied.

Mevrouw Raijer vroeg ook hoe we voorkomen dat er te snel etiketten geplakt worden. Ik herken dat ook wel. Je houdt de ontwikkeling van kinderen bij, en zeker in die vroege leeftijdsfases loopt zo'n ontwikkeling soms niet rechtlijnig. Dat hoorde ik ook in een interruptiedebatje tussen de leden. Soms is niet goed in te schatten of er daarna nog een sprongetje komt of niet. Daarom is de jeugdgezondheidszorg zo belangrijk. Die monitort goed en kan op basis van wetenschappelijke inzichten kijken of kinderen een extra ondersteuningsbehoefte hebben of niet. Wat mij betreft, en dat is ook de pedagogische insteek van de jeugdgezondheidszorg, vermijden we etiketten het liefst zo veel mogelijk. Dan gaat het dus vooral over het creëren van de samenwerking rondom dat kind, dus een sterke pedagogische basis, zowel thuis als in de kinderopvang als in het onderwijs. Daarom is die samenwerking zo belangrijk, dus om te zorgen dat zo veel mogelijk dingen normaal verlopen, zou ik bijna zeggen, zonder direct te medicaliseren.

Meneer Boomsma stelde nog een vraag over Team Ouders … Nee, het antwoord op de vraag van meneer Boomsma is: Team Ouders. Zijn vraag was namelijk hoe we ouders betrekken bij de Nederlandsetaalontwikkeling. Bij Team Ouders zijn praktische tools en kennis beschikbaar, zodat ouders en professionals die makkelijk kunnen vinden. Er is namelijk heel veel. Ik noem BoekStart, de bibliotheek, de VoorleesExpress enzovoorts. Er is dus enorm veel dat kan aansluiten op de behoefte van ouders, om hen te stimuleren om thuis zo veel mogelijk aan taalontwikkeling te doen. Elke dag een kwartiertje voorlezen maakt een gigantisch verschil in taalontwikkeling en leervaardigheid. Bij Team Ouders wordt dat eigenlijk bij elkaar gebracht om ouders te ondersteunen.

Dan nog een vraag in het verlengde van Team Ouders, die eigenlijk voor mijn collega's van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is. Meneer Flach wil graag weten of we bereid zijn om met gemeenten en maatschappelijke organisaties de meer preventieve ondersteuning, met name van ouders en hun relatie, onder de aandacht te brengen van gezinnen. Ik herken zijn constatering. Die zien we ook terug in de cijfers. Sterker nog, die spelen ook een rol in de onderwijsachterstandswegingen. In de databank Effectieve

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut zitten veel interventies die gericht zijn op kinderen en ouders in scheidingssituaties. Met Team Ouders is het mogelijk om uitdagingen in ouderschap en opvoeding bespreekbaar te maken en daar ondersteuning in te vinden, om ook de omgeving rond ouders te versterken, ook weer vanuit bijvoorbeeld de jeugdgezondheidszorg maar ook de kinderopvang en het onderwijs. Uiteindelijk moeten we zorgen dat dat allemaal in synergie met elkaar werkt. Wat mij betreft ligt er dus heel veel om dat mogelijk te maken.

Voorzitter, dat waren de antwoorden op de vragen die mij gesteld zijn.

De **voorzitter**:
Dan geef ik graag het woord aan de minister.

Minister **Aartsen**:
Dank, mevrouw de voorzitter. Mijn collega, de staatssecretaris, zei het al: de eerste levensjaren van een kind zijn belangrijk. Daarin wordt ook de basis gelegd voor de ontwikkeling in de jaren erna en in het leven erna. Om die basis goed te hebben, heb je stabiliteit nodig. In het beleid dat wij als SZW op ons nemen, staat stabiliteit ook centraal. Dat betekent dat we de komende periode toewerken naar een stabiele kinderopvang, zowel wat betreft de financiering als in de betekenis dat mensen erop mogen rekenen. We werken ook toe naar stabiele kindregelingen en naar een stabiele situatie voor ouders, bijvoorbeeld door het verlof te verbeteren.

Ik heb drie mapjes, voorzitter. Eerst ga ik in op het stelsel van de kinderopvang. Daarna heb ik een mapje over de kindregelingen. Tot slot heb ik een mapje varia. Voordat ik begin met die mapjes, vind ik het verstandig om even wat zaken uit elkaar te trekken. Ik zag die in het debat namelijk een aantal keren door elkaar heen lopen.

We hebben drie kindregelingen, en dat is iets anders dan de kinderopvang en het stelsel. We hebben een kinderbijslag, of de AKW, zoals we die formeel noemen. Dat is een regeling die wij uitvoeren en die onder het SUWI-stelsel hangt. Dat is belangrijk, omdat dat een fundamenteel ander stelsel is dan dat van de andere regelingen, die onder de Belastingdienst hangen, in de Awir. Dit is een regeling die inkomensonafhankelijk is en die per kwartaal wordt uitbetaald. Die wordt vervolgens aangevuld door een andere regeling, het kindgebonden budget, de WKB. Die is inkomensafhankelijk. Bijna 1,9 miljoen mensen in Nederland ontvangen dat. Die regeling wordt uitgevoerd door de Belastingdienst. Daar zit gelijk ook de crux waar ik het zo over ga hebben. Die twee regelingen gaan we samenvoegen.

De kinderopvangtoeslag is de volgende. Ook die valt onder de Awir en ook die is inkomensafhankelijk. Zowel de kinderopvangtoeslag als het kindgebonden budget hebben de afgelopen jaren voor verschrikkelijk veel ellende gezorgd en zorgen dat tot op de dag van vandaag nog steeds. Het komend jaar vorderen wij weer bijna 0,5 miljard terug aan kinderopvangtoeslag, juist bij ouders die een laag inkomen hebben. Hetzelfde geldt voor het kindgebonden budget. Dat vorderen wij nog steeds terug bij ongeveer 250.000 huishoudens. Dat zijn enorme aantallen en daarom heeft het kabinet gezegd van die toeslagen af te willen. We hopen de komende tijd niet één maar twee toeslagen af te schaffen. Daarom gaan we die twee dingen samenvoegen.

Voorzitter. Ik begin met uw goedvinden met de kinderopvang, want daar is veel over

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gezegd. Zoals gezegd komen wij met een wetsvoorstel. Ik heb de ambitie om dat voor het einde van het jaar naar de Kamer te sturen. Het gaat om een grote hervorming van de kinderopvang. We gaan de kinderopvang direct financieren. De afgelopen 30 jaar is dat een aantal keren geprobeerd. Het zou heel mooi zijn als het ons lukt om na 30 jaar een toeslag af te schaffen, maar ook een kinderopvang te realiseren die eenvoudig is voor ouders, in een wet- en regelgeving die zekerheid biedt, zodat ouders weten waar ze aan toe zijn, en die ook betaalbaarheid biedt voor ouders.

We hebben namelijk een hoogkwalitatieve kinderopvang in Nederland en ook een diverse kinderopvang. Dat maakt het vrij uniek en heel mooi. Iedere ouder kan zelf aangeven waar zijn wensen zitten en waar hij zich prettig bij voelt. Het gaat vaak om hele jonge kinderen. In tegenstelling tot de basisscholen is dat echt een groot verschil. Het is mooi dat wij in Nederland een stelsel hebben waarbij ouders zelf kunnen bepalen wat zij belangrijk vinden voor hun kind. Is dat buitenspelen, is dat pedagogische ontwikkeling, is dat om met oudere kinderen in contact te komen of juist niet? Het is heel mooi dat we dat in ons stelsel hebben en dat willen we ook bewaren. De komende tijd gaan wij dus aan de slag met die hervorming. Een belangrijk wetsvoorstel.

Ik hoorde bij de heer Boomsma wat vragen en voel toch een beetje de behoefte om daar iets over te zeggen. Mevrouw Moorman zei volgens mij terecht dat je niet vrijblijvend kunt shoppen uit een stelsel. Ja, het kost veel geld. Dat was een van de argumenten. Tegelijkertijd is het verschrikkelijk belangrijk voor onze samenleving. Als wij morgen zouden stoppen met het geven van kinderopvangtoeslag, stort de economie in de hele maatschappij in elkaar. We hebben ook in coronatijd gezien dat we niet voor niks deze sector als cruciaal hebben aangewezen en met noodsituaties hebben gewerkt, om ervoor te zorgen dat mensen die in het ziekenhuis of bij de politie werkten, hun kinderen naar de kinderopvang konden sturen. Ik herhaal dat het veel geld kost, maar gelukkig heeft dat een hele goede reden. Zonder de kinderopvang gaat een groot deel van onze maatschappij en onze economie ten gronde. Daarom is het belangrijk dat we daar veel geld voor uittrekken.

Een ander argument is dat we van de kinderopvangtoeslag af willen. Dan zal je een andere manier moeten verzinnen om dat geld daar te krijgen. Dat doen we nu met rechtstreekse betalingen aan de kinderopvanglocaties. De suggesties om het hier samen te voegen met … Dat gaat niet. Je kunt niet een beetje inkomensafhankelijkheid inbrengen. Als je inkomensafhankelijkheid hebt, ga je terugvorderen. Zo simpel is het. Je moet namelijk toetsen wat het inkomen is. Dat kun je natuurlijk wel een aantal jaren later doen. Het heeft weinig zin om in de actualiteit geld te gaan geven. Dat zijn de voorschotten. Daar moeten we met elkaar eerlijk in zijn. Als we zeggen af te willen van de toeslagen, dan wil je dus af van het inkomensafhankelijke deel dat op die manier is ingeregeld, tenzij je naar een ander stelsel gaat. Daar zal ik zo iets over zeggen bij de kindregelingen.

Tot slot. We hebben op dit moment heel veel rompslomp bij de ouders neergelegd. Ik zei in een eerder debat al: probeer zelf maar eens een keer al die ingewikkelde uren in te vullen. Ik zie een aantal mensen hier knikken. Dat zien we natuurlijk niet in ons stelsel, maar we hebben een hele hoop rompslomp neergelegd bij ouders. We gaan dat veel meer naar ons toe trekken door een rechtstreekse relatie te leggen tussen de overheid en de kinderopvanglocatie.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Er zijn ook vragen gesteld over de medewerkers en hoe we ervoor zorgen dat er zo meteen genoeg personeel of medewerkers zijn om die stap te maken. Laat ik daar het volgende over zeggen. De geschiedenis leert ons dat de kinderopvang in staat is om een enorme groei door te maken. De afgelopen acht jaar zijn er 45.000 extra medewerkers bij gekomen in de kinderopvang. Dat is een enorme groei en we zien dat die groei nog steeds bezig is. De instroom van nieuwe medewerkers is hoger dan de uitstroom. Dat kunnen niet heel veel andere sectoren nazeggen, zeg ik dan ook maar weer. We zien dat er sowieso al een groei komt van het aantal plekken dat de kinderopvang tekortkomt.

Het nieuwe stelsel zou ongeveer 8.000 plekken extra toevoegen. Gezien de groei die we doormaken en waar we op inzetten richting het vinden van voldoende gekwalificeerd personeel, vind ik het verstandig om nu door te gaan met de hervorming van de kinderopvang. Uiteindelijk moeten we die sprong maken. We kunnen niet wachten totdat we een Utopia hebben bereikt als het gaat om het exacte aantal van vraag en aanbod dat we met elkaar hebben. We zien dat de wachtlijsten en ook de prijzen nog keurig zijn. Die zijn er, maar nog niet buiten de bandbreedtes. Daarom vind ik dat we koers moeten houden op invoering van het nieuwe stelsel in 2029.

Dan heeft mevrouw Moorman mij gevraagd om een bespiegeling te geven op het advies van de Raad van State. Dat ga ik niet uitgebreid doen, want het is netjes om dat in het nadere rapport te doen. We zijn daar op dit moment hard mee bezig, maar misschien daarover wel een paar dingen. We hebben al een keer eerder van gedachten gewisseld over de arbeidseis. Ik concludeer dat dat een politieke afweging is. Op dit moment zegt het kabinet: we doen het op dit moment om twee redenen niet. De ene is een budgettaire reden. Het zou een investering van een additionele 500 miljoen vragen en die hebben we op dit moment niet beschikbaar. Ik gaf net al aan dat er veel zorgen zijn over het aantal plekken en de toegankelijkheid van de kinderopvang. Als je dan ook nog eens de arbeidseis op dit moment loslaat, voeg je daar een probleem aan toe. Mijn motto in dit vak is: één probleem per keer. We proberen dat op die manier te doen.

Ik heb gehoord wat beide kanten van de Kamer hebben gezegd. Ik heb toegezegd om met scenario's te komen voor als het nieuwe stelsel ingaat, voor een strengere arbeidseis of het helemaal loslaten van die arbeidseis. Daarnaast ben ik blij met het advies van de Raad van State, zeg ik maar even. Ik zag een aantal krantenkoppen. Ik zeg tegen alle ambtenaren en tegen de sector die eraan heeft meegewerkt, dat dit het beste inhoudelijke advies is dat je kunt krijgen. Het is dictum b geworden. Dictum a is: je hoeft er niet meer naar te kijken. Dat krijg je bijna nooit bij zo'n groot voorstel. Ik ben blij dat we nu dictum b hebben. Er zitten nuttige zaken in waar we iets mee kunnen, waar we ook zorgen over hebben. Wat dat betreft, past dat dus. Het stelsel staat als een huis en we gaan daarmee door.

Tot zover alles over de kinderopvang.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
De minister houdt zich echt wel aan zijn afspraken, komt met de scenario's en heeft nog een haakje voor die arbeidseis in de wet. Daar ben ik blij mee. Ik vroeg net aan staatssecretaris Tielen naar die harmonisatie en hoe dit kan helpen bij die harmonisatie. Zou de minister bij het uitwerken hiervan dat ook ter discussie willen meenemen in januari?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Minister **Aartsen**:
Dat is natuurlijk een goed punt. Misschien is het goed om iets te zeggen over de voorschoolse educatie. Die blijft op dit moment zoals die is. Daar veranderen wij in het wetsvoorstel niets aan. Ik denk dat dat verstandig is, omdat er een extra behoefte aan ondersteuning is bij de doelgroep waar het om gaat. Wat we wel doen, is het verruimen van de experimenteerruimte, artikel 1.13. Mevrouw Moorman heeft daarnaar gevraagd, bij voorkeur in 2028. Ik zei al dat het heel mooi zou zijn als de Kamer dit wetsvoorstel snel zou kunnen behandelen als we het toesturen. We wachten op dit moment op best veel wetgeving, zeg ik maar eerlijk. In het wetsvoorstel zit die ruimte voor gemeenten. Het is gewone ruimte, geen experimenteerruimte. Ik krijg dat hier op een briefje door. Het is gewone ruimte. Het was experimenteerruimte en het wordt gewone ruimte. Het zou mooi zijn als we dat in 2028 kunnen doen. Ik moet mevrouw Moorman gelijk geven. Als je de arbeidseis zou verlaten, is er uiteraard meer ruimte, meer mogelijkheid om voorschoolse educatie en kinderopvang op termijn te harmoniseren en te integreren.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dank aan de minister. Het is gewoon fijn als we die scenario's hebben. Dan wordt het helderder en kunnen we daarin onze eigen keuzes maken. Volgens mij begrijpen we allebei wat het speelveld is.

Minister **Aartsen**:
Ja, eens. Daarom zeg ik het maar heel helder. We zijn op dit moment niet van plan om de arbeidseis eraf te halen. Maar het is wel waar dat als je die eraf haalt, het harmoniseren ervan … Dat heb je altijd met keuzes, dus daar ga ik geen verstoppertje over spelen. Dat is gewoon waar.

Voorzitter. Dan over de kindregelingen. Ik moet even oppassen dat mijn mapjes niet door elkaar gaan, maar het gaat goed. Het kabinet heeft aangekondigd om per 2030 met een nieuwe kindregeling te komen, die echt moet zorgen voor meer eenvoud. Zoals ik al zei, hebben we het op dit moment heel complex gemaakt. We hebben een kinderbijslag, eens per kwartaal en inkomensonafhankelijk, we hebben een kindgebonden budget, eens per maand en inkomensafhankelijk, met een voorschot, met terugvorderingen bij een andere dienst … We hebben het echt heel erg complex gemaakt. Ons doel is heel simpel: zorgen voor één regeling, één aanvraag, één wettelijk kader, één betaalmoment en één loket waar mensen terechtkunnen voor kinderen van 0 jaar tot en met 18 jaar, zonder het risico op terugvordering. Dat is waar we mee bezig zijn. We voeren daarbij ook de motie-Flach en de motie-Bontenbal uit, waarbij we goed gaan kijken naar de verschillende bouwstenen die daarin zitten. Wij broeden op dit moment op wat er in die kindregeling moet.

Naarmate we bezig zijn met de kindregeling, komen we ook allerlei ingewikkeldheden tegen in de uitvoering daarvan. We hebben een dubbele kinderbijslag, gebaseerd op de kwetsbaarheid en ziekte van kinderen. We hebben extra kinderbijslagen voor mensen met bepaalde beroepen. Denk aan mensen in de zeevaart en aan mensen die kermisattracties hebben. We hebben voor de Waddeneilanden een aparte regeling. We hebben de ALO-kop. Dan mis ik er waarschijnlijk nog een of twee. Het zijn er best wel wat. Ook vanuit die gedachte zijn we nu aan het kijken hoe we ervoor kunnen zorgen dat dit goed wordt neergezet. Ik heb toegezegd aan de Kamer om dit jaar dan wel volgend jaar — het jaar is alweer bijna voorbij — te zorgen voor een goede brief waarin ik de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

richtingen uiteenzet: de eerste richting, waar we met de nieuwe kindregeling naartoe willen vanaf 2030, en wat het eindpunt is.

Mevrouw Moorman vroeg mij of ik kan toezeggen dat niemand erop achteruitgaat. Ook daar ga ik eerlijk over zijn. Ik kan niet toezeggen dat niemand er ooit op achteruitgaat. Haar vraag zat volgens mij veel meer op: kunt u voorzichtig zijn met de lage inkomens en zorgen dat die er niet massaal of structureel te veel op achteruitgaan? Daar kan ik uiteraard wel van zeggen dat dat niet is wat we willen. We zijn oprecht nu bezig al die regelingen met elkaar te doorgronden. Daar zit ook echt een woud van ingewikkeld- en complexheid achter. Ik wil er wel voor waken dat we ons nu nog klemzetten en weer in een heel complex stelsel blijven. Uiteindelijk wordt de rekening dan weer neergelegd bij kwetsbare mensen, want nogmaals, volgend jaar vorderen wij gewoon 250.000 kindgebonden budgetten terug, en dat gebeurt juist bij gezinnen die het niet kunnen missen.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
De minister is een woordkunstenaar, want ik zei niet "niet iedereen" en ik zei ook niet "niet te veel". Ik zei vooral "dat de gezinnen met lage inkomens er niet op achteruitgaan". Ik heb daar zorgen over, omdat het inkomensafhankelijke deel kleiner wordt. De kans is dan heel groot dat de gezinnen met lage inkomens erop achteruitgaan. Ik zou graag de bevestiging willen dat dat gewoon niet gaat gebeuren.

Minister **Aartsen**:
Ik ga dat niet zo superspecifiek toezeggen. Dit is echt heel ingewikkelde materie. Ik had hier een wetsvoorstel in de Kamer liggen dat vooral de hoogste inkomens erop achteruit liet gaan. Daar was ook de partij van mevrouw Moorman op tegen. Uiteindelijk moeten we deze regeling aanpassen. Ergens gaat het schuiven. Het doel is niet om ervoor te zorgen dat de mensen die nu in de laagste inkomens zitten, minder geld krijgen. Dat is niet ons doel, en daarvan kan ik toezeggen dat we dat gaan bewaken. Maar we hebben ook allerlei kleine regelingetjes die supercomplex zijn in de uitvoering, en voor mensen zelf, waarvan ik wel wil zeggen: als we deze beweging gaan maken, dan gaan we een miljardenbeweging maken. Daarmee ga je dan schuiven. Dan moet je ook wel goed kijken hoe je met die kleine regelingen omgaat.

De **voorzitter**:
Tot slot.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik begrijp het wel. Ik begrijp ook de jij-bak over de bezuinigingen van Schoof, die de minister wilde doorzetten. Ik ben heel blij dat hij dat niet heeft gedaan. Maar laat me dit dan zeggen. We zijn blij met de vereenvoudiging. In principe zijn we ook blij met deze beweging, maar we zullen het wel afwegen aan de hand van de impact op de laagste inkomens. Maar dat lijkt me helder.

Minister **Aartsen**:
Dan ben ik blij, want dat delen we. Laten we nou met die contouren komen. Als we het nu al aan alle kanten vastzetten, blijven we hangen waar we nu zitten. Volgens mij gaan we met elkaar een mooie beweging maken. Laten we die beweging afrekenen op wat er ligt en daar ook het gesprek over voeren. Ik denk dat dat verstandig is.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer Flach vroeg mij nog waarom we de drie bestaande regelingen niet samenvoegen. Dat vinden we oprecht niet wenselijk. De kinderopvangtoeslag is echt bedoeld voor de kinderopvang. Daarnaast zien we dat er ook nog negatieve inkomenseffecten zouden kunnen zijn als dit er komt. Wat mij betreft blijven we dus bij de hervormingen die we hebben ingezet, namelijk: de twee kindregelingen vormen we om naar een stabiele kindregeling met een hoog inkomensonafhankelijk deel, en voor de mensen die het nodig hebben een inkomensafhankelijk deel. Het eerlijke verhaal is nu ook dat heel veel mensen die het niet nodig hebben, wel een kindgebondenbudget krijgen. Dat loopt op tot boven het salaris van een Kamerlid: er zijn Kamerleden die een kindgebondenbudget ontvangen, zeg ik dan maar even. We gaan ook door met het rechtstreeks financieren van kinderopvang.

Dan het kopje varia. Mevrouw Moorman vroeg wat wij op dit moment doen aan de inclusieve kinderopvang. We zijn op dit moment bezig met interdisciplinaire samenwerking binnen de kinderopvang. We willen uiteindelijk echt dat alle kinderen mee kunnen doen, juist ook kinderen die een extra ondersteuningsbehoefte hebben. We willen zorgen dat die ook een plekje krijgen in de reguliere kinderopvang. Dat is heel complex. We zitten met drie verschillende stelsel en drie verschillende financierders. Op dit moment kijken we hoe we ervoor kunnen zorgen dat we dit voor elkaar kunnen krijgen; we werken daar met een aparte agenda aan.

Er werd nog een vraag gesteld over het gegeven dat verlof en kraamzorg miste in de brief. Dank voor de aanvulling. Het kabinet werkt op dit moment aan een aantal zaken. Een daarvan is een nieuwe wet op de verlofregelingen. Ook de Verlofwet hebben we heel complex gemaakt. Op het moment dat iemand een kind krijgt, is er al sprake van vier of vijf verlofregelingen, om het maar even lekker complex te maken. Denk aan het bevalverlof, ouderschapsverlof, geboorteverlof. We hebben dat hypercomplex gemaakt met elkaar. Vandaar dat mijn collega Vijlbrief werkt aan een nieuwe verlofwet die zowel de huidige verlofregelingen vereenvoudigd, als een stelsel bouwt waarbij nieuwe vragen aandacht krijgen. Denk aan rouwverlof, transitieverlof, maar er zullen in de toekomst ongetwijfeld nog veel meer vragen komen over verlof. We willen dat er een stelsel komt dat toekomstgericht is en mee kan bewegen met de vraag en behoefte van werknemers en werkgevers op dat moment. Daarnaast werkt het kabinet ook nog aan integrale geboortezorg en via het project Kansrijke Start aan een goede start voor ieder kind.

Mevrouw Moorman vroeg mij of we het voorbeeld van Groningen kunnen uitbreiden. We zijn gecharmeerd van dat voorbeeld. Dat loopt via de financiering van de SPUK Kansrijke Wijk. Het is aan gemeenten en NPLV-gebieden zelf om de financiering die we daar hebben lopen, aan te wenden.

Is de minister bereid om met werkgevers in gesprek te gaan over gezinsvriendelijk beleid? Dat vroeg mevrouw Rooderkerk. Het antwoord daarop is: ja. We spreken vaak met werkgevers en werknemers, juist ook over hoe je de werk- en privébalans goed kunt krijgen. Dat is denk ik helemaal gezien de toenemende verzuimaantallen verstandig. Werkgevers en werknemers kunnen dit ook samen afspreken, bijvoorbeeld in cao-verband. Daarnaast steun ik ook de Ouderschapsbox. Dat is een gratis online toolkit die helpt bij het verbeteren van de balans tussen ouderschap en werk.

Tot slot vroeg meneer Boomsma nog naar een initiatief van het digitaal meldpunt. Ik heb even geprobeerd contact te hebben met meneer Boomsma. Het is ons niet helemaal

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

helder welk digitaal meldpunt hij precies bedoelt. Hij is op dit moment ook niet aanwezig. Als hij dat, op welke manier dan ook, kan verduidelijken, dan zullen wij die vraag, op welke manier dan ook, beantwoorden.

De **voorzitter**:
Veel dank voor de beantwoording. Ik had nog een vraag, en mevrouw Moorman ook. Wilt u eerst?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Heel kort. Ik ben blij dat de minister blij is met Groningen, maar het zou fijn zijn als dat ook bij andere NPLV-gebieden onder de aandacht wordt gebracht.

Over kraamzorg en verlof: ik neem aan dat we dit vaker gaan doen, want het bevalt mij heel goed. Kan het in een volgende brief dan wel meegenomen worden?

Minister **Aartsen**:
Ik denk dat ik dat vast mag toezeggen namens mijn collega van SZW. Ja, dat kunnen we meenemen in de vervolgbrief.

De **voorzitter**:
Ik heb zelf nog een beetje een out-of-the-boxvraag, misschien ook voor de collega. Is er weleens gekeken naar wat bijvoorbeeld het verlengen van het ouderschapsverlof economisch betekent, wanneer je daarmee ook de kinderopvang bijna gratis zou inkorten? We zien in Scandinavische landen dat ouders en zeker vaders langer verlof hebben. Daarmee hoef je natuurlijk ook minder bij te dragen aan vergoedingen voor de kinderopvang. Daar was ik benieuwd naar.

Minister **Aartsen**:
Die scenario's zijn gemaakt, hoor ik net. Wat daar de uitkomst van is, durf ik niet te zeggen. Daar moeten we dan even schriftelijk op terugkomen.

De **voorzitter**:
Dat zou heel fijn zijn. Veel dank.

Daarmee komen we aan het einde van de beantwoording. Dan gaan we over naar de tweede termijn van de Kamer. Ik heb begrepen dat mevrouw Armut, mevrouw Raijer en ikzelf afzien van een tweede termijn. De heer Kisteman zegt: heel kort. Oké, dan ga ik naar de heer Kisteman.

De heer **Kisteman** (VVD):
Voorzitter. Ik wil de staatssecretaris bedanken voor de beantwoording. Aan de minister had ik geen vragen, maar wel fijn dat hij hier was. Via-via heb ik alle antwoorden wel meegekregen. Ik heb wel nog een vraag over die brief over het onderzoek naar die onderwijsresultaten. Die komt wel steeds weer later. Het zou echt heel fijn als die daadwerkelijk voor de kerst komt. Ik dacht eerder dat het na de zomer zou zijn, en nu wordt het voor de kerst. In principe is dat hetzelfde, maar er zit toch wel verschil tussen als ik thuis zeg "na de zomer gaan we weg" of "voor de kerst gaan we weg". Ik wil dus heel graag dat die brief er nu komt, want ik wacht er echt met smart op.

Daar wilde ik het bij laten.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dan mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dank u, voorzitter. Ik wil eigenlijk geen tweeminutendebat aanvragen, maar ik doe het toch omdat ik een motie wil indienen over het verlagen van de leerplichtige leeftijd. Ik vind dat we beter moeten onderzoeken wat daar nou de impact van is en wat daar misschien ook wel de ongewenste effecten van zijn, voordat we echt tot die stap overgaan. Wat mij betreft hoeft het niet met een motie. Als de staatssecretaris mij gewoon kan toezeggen dat we daar beter onderzoek naar gaan doen voordat we die stap zetten, dan vind ik dat prima, maar ik vond de beantwoording in eerste termijn echt te mager.

We koersen op iets af en de staatssecretaris zegt: dat is helemaal niet zo impactvol. Ik kan me zomaar voorstellen dat de Raad van State hier niet een nette b maar een dikke c voor gaat geven, omdat de Raad van State altijd heel goed kijkt of hetgeen wordt voorgesteld doeltreffend en doelmatig is. Ik heb het idee dat dat helemaal niet zo is. 98% gaat namelijk al en die overige 2% betreft kinderen waarvan helemaal niet is aangetoond dat die daadwerkelijk een achterstand hebben. We weten ook niet wat de impact is op het onderwijs. Die kan best heel groot zijn, zonder dat we daar extra middelen voor geven. Dus het zou zomaar een heel negatief effect kunnen hebben. Ik was het helemaal eens met mevrouw Rooderkerk, die zei: het gaat juist om een geheel stelsel, een mooie overgang van de kinderopvang naar het onderwijs. Maar dat hoor ik hier eigenlijk niet.

Dus mijn vraag aan de staatssecretaris is om hier een betere analyse op te doen. Dan zal ik mijn verzoek voor een tweeminutendebat, waarin ik hierover een motie wil indienen, weer terugtrekken. Dat is niet bedoeld als manipulatie maar om helder uit te leggen waarom ik de stappen zet zoals ik ze zet.

De **voorzitter**:
Dank voor deze toevoeging. Ik denk dat het daarbij niet gaat om de leerplicht maar om de aanmeldplicht. Zonder dat ik daar een termijn aan ga besteden, is dat wel degelijk een verschil. Dan rest nog een korte beantwoording hiervan; daarvoor geef ik nog even het woord aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris **Tielen**:
In antwoord op de vraag van de heer Kisteman ... Meneer Kisteman zag mij non-verbaal al allerlei dingen zeggen. De brief komt niet later. We hadden gezegd: voor de kerst. Hij komt voor de kerst. Dan heb ik het over Kerstmis 2026. Dus dat is binnen nu en, snel over de duim geteld, vijf à zes weken. Meestal als ik iets toezeg, dan houd ik me daar ook aan. Wat dat betreft, richting mevrouw Moorman: nee hoor, ik vat dit niet op als manipulatie. We zitten hier juist in een transparant gesprek. Dat is volgens mij de basis van hoe we hier met elkaar om moeten gaan.

Ik had het gevoel dat we hier een beetje langs elkaar heen praatten, want ik hoorde mevrouw Moormans betoog en ik heb niet hetzelfde beeld van wat het risico is, maar wel hetzelfde beeld van wat we beogen. Het is dus inderdaad niet de bedoeling om de leerplichtleeftijd te verlagen naar 4 jaar. Daar hebben we allerlei onderzoeken naar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gedaan en dat is niet doelmatig en doeltreffend. Maar die aanmeldplicht is bedoeld om te zorgen dat bij die overgang, in de jaren voor ze met 4 jaar à 5 jaar naar de basisschool gaan, de overdrachten goed zijn en de doorlopende ontwikkellijn geborgd wordt en dat er die aansluiting is.

Ik wil daar best in een volgende brief ook nog wat meer kennis onder leggen om dat te laten zien, omdat ik, nogmaals, geloof dat we hier echt dezelfde wens voor ogen hebben en ernaar zoeken of dat middel nou toereikend is. Ik snap dat mevrouw Moorman daar hele kritische vragen over stelt. Dat vind ik ook goed. Daar wil ik ook graag antwoord op geven, maar dat lukt me hier niet in twee, drie zinnen. Maar juist die overdracht, juist die doorlopende ontwikkellijn, is volgens mij wat we na willen streven. Daar hebben we dus die aansluiting tussen jeugdgezondheidszorg, kinderopvang, voorschoolse educatie, peutergroepen en kleutergroepen voor nodig. Daarom is die aanmeldplicht voorzien. Maar nogmaals, daar wil ik best ook een paar wat diepgaandere inhoudelijke alinea's over opschrijven in de volgende brief.

Tot zover, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank. Mevrouw Moorman, dat is daarmee een toezegging.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja. Dan ben ik helemaal tevreden en hoef ik geen tweeminutendebat. Ik wil wel graag de wens uitspreken dat we dit commissiedebat over het jonge kind, dat we nu voor het eerst hebben gehad, elk jaar weer op de agenda zetten. Volgens mij leidt dat namelijk tot hele goede gesprekken onderling, waarvoor dank.

De **voorzitter**:
Ik sluit mij als voorzitter volledig aan bij deze woorden. Het was volgens mij een heel mooi debat. Heel fijn dat beide bewindspersonen hier aanwezig waren, zowel de staatssecretaris als de minister, en dat we er op deze manier voor kunnen zorgen dat we kinderopvang, onderwijs en wellicht de volgende keer ook nog zorg dichter naar elkaar toe brengen. Ik dank de bewindspersonen hartelijk voor de beantwoording bij dit debat. Ook dank aan alle aanwezige Kamerleden en alle geïnteresseerden die hebben meegeluisterd op de tribune en thuis.

Ik wens u allen een fijne dag, maar ik moet nog even de toezeggingen doen voordat wij ervandoor gaan.

- Ten eerste. De Kamer ontvangt voor de zomer van 2027 een brief met de stand van zaken van voor- en vroegschoolse educatie en taalontwikkeling, waarin de staatssecretaris terugkomt op het delen van best practices.
- Twee. De Tweede Kamer ontvangt mogelijk vanuit de bewindspersonen van VWS een brief met de stand van zaken van het programma Kansrijke Start, waarin ook wordt ingegaan op leesstimulerende maatregelen, zoals het programma BoekStart.

Daar staat dus geen termijn bij, maar wellicht is dat mogelijk.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Staatssecretaris **Tielen**:
Het is, denk ik, het handigst om dat in die brief in het najaar te doen.

De **voorzitter**:
In het najaar.

- De Kamer ontvangt kort na de zomer van 2027 een brief over de samenwerking tussen het onderwijs, de kinderopvang, welzijn en zorg binnen integrale kindcentra.
- De Kamer ontvangt voor het kerstreces van 2026 een brief over de uitvoering van de motie van het lid Kisteman over onderzoeken waarom het aantal geslaagden gelijk blijft, terwijl de leesvaardigheid afneemt.
- De Kamer ontvangt voor het eind van 2026 een brief over de richting die de minister wenst op te gaan voor de nieuwe kindregeling.
- De Kamer ontvangt in een volgende brief over het jonge kind ook informatie over kraamzorgverlof en de aanmeldplicht van voor- en vroegschoolse educatie.

Daarvoor zocht ik ook nog naar een termijn.

Minister **Aartsen**:
Die laatste toezegging is om dat in een volgende brief over het jonge kind op te nemen. Bij de toezegging daarvoor was u er iets te snel mee om te zeggen dat dat voor het einde van het jaar gaat; dat is nog een maand. Dat gaat om de nieuwe kindregeling. Dat was "of begin 2027". We gaan ons best doen, maar ...

De **voorzitter**:
Dan maken we daar "begin 2027" en "we gaan ons best doen" van. En de termijn van de brief over het jonge kind? Wanneer verwachten we die?

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik denk dat we die voor de zomer, dus in het voorjaar, naar uw Kamer kunnen doen toesturen. Dan hebben we alweer wat meer informatie, ook op basis van de vragen en het debat dat we hier gevoerd hebben. Daar kunnen we dan weer een update op geven.

De **voorzitter**:
Heel fijn. Voorjaar 2027 dus. Bij die eerste toezegging heb ik zelf nog een vraag. Daarin ging het om het delen van best practices bij de vve-toestroom, maar wordt daar ook het bijna gratis maken richting het nieuwe kinderopvangstelsel expliciet in meegenomen?

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja. Dat nemen we daarin mee. De vraag die mevrouw Moorman in tweede termijn stelde, lijkt me ook goed om daar dan in mee te nemen.

De **voorzitter**:
Oké. Nog één vraag, zie ik.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
U had heel mooi creatief kraamzorg en zorgverlof aan elkaar gekoppeld; dat werd "kraamzorgverlof". Ik bedoelde dus kraamzorg én zorgverlof. Dat is ook

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

ouderschapsverlof, dus gewoon "verlof". Precies, wij zijn een slagvaardige overheid.

De **voorzitter**:
Dank. Er was hier ook wat verwarring over om welke verloven dat allemaal ging. Dat is volgens mij hierbij duidelijk.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik had ook nog een punt dat misschien moeilijk te verwoorden is. Ik vond het heel fijn dat zowel de minister als de staatssecretaris aangaven dat zij in andere brieven dan die integrale jongekindbrief ook elkaars blik daarop meenamen. Volgens mij is dat hét voorbeeld van hoe je zo goed mogelijk integraal samenwerkt. Ik zou het dus wel fijn vinden om dat ook gewoon te noteren; dan weten we dat maar allemaal.

De **voorzitter**:
Eenmaal, andermaal.

Volgens mij zijn we daarmee aan het einde gekomen. Dank.

Sluiting 16.08 uur.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl